

Danmarks demokratiske pengeinstitutter

 TÆNKETANKEN
Demokratisk Erhverv

Bag rapporten

Denne rapport er udarbejdet af Tænk tanken Demokratisk Erhverv. Rapporten er støttet af Andelskasserne Merkur og Fælleskassen. Flere eksperter og sparringspartnere har bidraget til udarbejdelsen af rapporten. Disse står dog ikke inde for eventuelle fejl og mangler. Vi vil gerne sige tak til alle, der har bidraget i processen.

Tænk tanken Demokratisk Erhverv arbejder for at fremme erhvervsdemokrati i Danmark som vidensaktør, debattør og samlende platform.

Demokratisk Erhverv er finansieret af medlemsorganisationer, som alle er demokratiske virksomheder eller repræsentanter for disse. Demokratisk Erhverv er styret ud fra princippet om *ét medlem, én stemme*.

Andreas Pinstруп Jørgensen

Direktør for organisation og medlemmer

Magnus Skovrind Pedersen

Direktør for presse og eksterne relationer

Troels Mandøe Glæsner

Analysekonsulent

Lillian Ebsen

Analysekonsulent

For mere information kontakt:

Direktør, Magnus Skovrind Pedersen

magnus@demokratiskerhverv.dk

+45 2856 3777

Indhold

Indhold.....	3
Indledning: Danmarks demokratiske pengeinstitutter.....	4
Konklusion.....	6
Definition af demokratiske pengeinstitutter.....	8
Omfanget af den demokratiske banksektor.....	11
Demokratiske pengeinstitutter er flest men mindst.....	12
Sparekassen er det mest almindelige demokratiske pengeinstitut.....	14
Kun én af Danmarks store banker er demokratisk.....	15
Mest arbejdende kapital blandt store banker uden demokratisk ejerskab og styring.....	16
Demokratiske pengeinstitutter har flere ansatte i forhold til deres størrelse.....	18
Typer af demokratiske pengeinstitutter og kendetegn.....	19
Andelskasser.....	20
Foreningsejede banker.....	21
Sparekasser.....	22
Direktører: Det har stor betydning at være demokratisk ejet.....	23
Samfundsansvar i demokratiske pengeinstitutter.....	26
Mindre mangfoldighed i den danske banksektor.....	29
Udvikling mod færre pengeinstitutter og en mindre divers banksektor.....	30
Udfordringer for demokratiske pengeinstitutter.....	32
Metode.....	35
Definition af demokratiske pengeinstitutter.....	35
Survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter.....	35
Omfanget af den demokratiske banksektor.....	36
Litteratur.....	38

Indledning: Danmarks demokratiske pengeinstitutter

Siden finanskrisen i 2008 har den finansielle sektor været omdrejningspunkt for en række skandalesager. Skattely, hvidvask, uretmæssig tilbagebetaling af udbytteskat og gyldne håndtryk i millionklassen har svækket sektorens troværdighed og forbrugernes tillid til bankerne. En måling fra Voxmeter peger bl.a. på, at tilliden til bankerne er svækket siden finanskrisen. Målingen viser dog også, at det særligt er den manglende tillid til storbankerne Danske Bank og Nordea, der tegner det samlede billede af mistillid.¹

Der er forskel på pengeinstitutter. I denne undersøgelse zoomer vi ind på den del af den danske banksektor, hvor man som medlem eller kunde har ejerskab i pengeinstituttet og/eller mulighed for at få indflydelse på pengeinstituttet. Det drejer sig om andelskasserne, sparekasserne og de foreningsejede banker. Her kan andelshavere, garantier eller medlemmer have indflydelse på, hvordan pengeinstituttet skal drives. Det sker enten ved at stemme på en repræsentant, man har tillid til, eller ved selv at stille op til pengeinstituttets eller ejerforeningens repræsentantskab eller bestyrelse.

Sidste år udgav Center for Corporate Governance på Copenhagen Business School en rapport om selskabsledelse i foreningsejede finansielle selskaber, der omfatter, hvad vi kalder 'demokratiske pengeinstitutter'. Her konkluderer de blandt andet, at foreningsejede selskaber:

*"[...] næsten altid har et bredere formål end afkastmaksimering, først og fremmest hensynet til foreningens medlemmer, der i finansielle foreninger oftest er selskabets kunder."*²

Hvor investorejede banker må fokusere på at afkastmaksimere, så de kan tiltrække udefrakommende aktionærer ved at stille et højt aktieudbytte i udsigt, er der ifølge rapporten et primært fokus på at sikre optimale medlemsvilkår i demokratiske selskaber.³ Rapporten konkluderer desuden, at international forskning peger på, at orienteringen mod medlemsfordele frem for profitmaksimering i demokratiske pengeinstitutter og andre finansielle selskaber ikke betyder, at de er mindre omkostningseffektive eller dårligere forretninger.

Tværtimod viser flere studier, at de demokratiske finansielle selskaber har en større stabilitet end de investorejede.⁴ Bl.a. peger et studie om pengeinstitutters udlån i 18 vesteuropæiske lande før og under finanskrisen på, at udlånsvæksten under krisen forblev den samme eller faldt betydeligt mindre i demokratiske pengeinstitutter end i investorejede banker.⁵ De demokratiske pengeinstitutter kan derfor ses som en stødpude i det finansielle system, hvilket blandt andet fremhæves af det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg i EU, der i udtalelsen "En Inklusiv og bæredygtig bankunion" konkluderer, at lovgiverne bør sigte mod at "...sikre en diversificeret europæisk banksektor, der dermed er bedre i stand til at komme igennem fremtidige finansielle og økonomiske kriser".⁶

I Danmark startede de demokratiske pengeinstitutters historie med stiftelsen af den første sparekasse i 1811. Sparekasserne opstod som selvejende non-profit organisationer med formålet

¹ Voxmeter 2020

² Center for Corporate Governance 2019: 278

³ Center for Corporate Governance 2019: 38; 61

⁴ Groeneveld 2017; Meriläinen 2016; Ferri, Kalmi & Kerola 2014; Hess & Cihák 2007; Ory & Lemzeri 2007

⁵ Meriläinens 2016

⁶ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg 2020

at give småsparerne bedst mulige vilkår, og blev en fortrøp til den spirende andelsbevægelse. Hvor bankerne, som var aktieselskaber, havde fokus på afkastmål for at tjene penge til deres aktionærer, havde sparekasserne fokus på at opbevare småsparerens penge sikrest muligt.⁷ Sparekasserne var foreningsprægede med en stærk lokal forankring og med fokus på samfundsgavnlig aktivitet.

I slutningen af 1800-tallet fik andelsbevægelsen for alvor luft under vingerne og i 1915 fik Danmark sin første andelskasse, Andelskassen for Outtrup Sogn med nærmeste omegn, der ligesom sparekasserne havde til formål at sikre småsparer gode vilkår, men samtidigt tog afsæt i andelsbevægelsens princip om "ét medlem, én stemme".⁸ Andelskasserne var op gennem 1900-tallet tæt knyttet til andelsbevægelsen, og andelskasserne blev i 1934 medlem af De Samvirkende Danske Andelsselskaber samt Andelsudvalget.⁹

Udover spare- og andelskasser er der en tredje type af pengeinstitut, hvor ejerskabet kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling. Disse pengeinstitutter kalder vi 'foreningsejede banker'. I modsætning til spare- og andelskasser er disse pengeinstitutter aktieselskaber, hvor majoriteten af ejerskabet dog kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling. De største blandt disse er Nykredit Bank, der sammen med den øvrige Nykredit-koncern hovedsageligt er ejet af kundeforeningen, Forenet Kredit, samt Arbejdernes Landsbank og Lån & Spar, der hovedsageligt er ejet af faglige organisationer.

I denne publikation undersøger vi Danmarks demokratiske pengeinstitutter, hvor man som kunde og/eller medlem kan få indflydelse på, hvordan pengeinstituttet styres.

Indledningsvist definerer vi, hvad der betegnes som demokratiske pengeinstitutter. Herefter beskrives de tre typer og deres kendetegn. I det efterfølgende afsnit kortlægges omfanget af de demokratiske pengeinstitutter i Danmark. Rapporten afsluttes med en beskrivelse af udviklingen mod en mindre mangfoldig banksektor med færre demokratiske pengeinstitutter i Danmark, samt en beskrivelse af hvilke udfordringer direktører i demokratiske pengeinstitutter anser som de største i relation til deres demokratiske ejerskab/styring.

⁷ Hansen 2001: 18f.; Lundkvist 2017: 65.

⁸ Bjørn 1999: 10f; Larsen 2009: 115

⁹ Larsen 2009: 116

Konklusion

Demokratiske pengeinstitutter defineres i rapporten, som pengeinstitutter hvor mindst 50 % af ejerskabet eller styringen kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling. Antallet af demokratiske pengeinstitutter – og banker i det hele taget – har været kraftigt faldende i Danmark siden 1990'erne. Men på trods heraf står de demokratiske pengeinstitutter stadig stærkt. Nærmere bestemt udgør de 32 af de 58 danske pengeinstitutter og står for 13 procent af pengeinstitutternes arbejdende kapital. Bortset fra Nykredit Bank er der tale om middelstore eller små pengeinstitutter.

Det er ikke blot de demokratiske pengeinstitutter, der har overlevet. Det har deres særkender også. Andelskasserne og de foreningsejede banker er oftest fokuseret på brede samfundsmål som bæredygtighed eller fællesskaber, mens sparekasserne har et klart lokalt fokus og støtter op om deres lokalsamfund. Ligeledes vurderer de demokratiske pengeinstitutter, at ejerskabet betyder noget for deres forretning og for deres kunder.

De demokratiske pengeinstitutter er altså hverken forsvundet eller har mistet deres identitet som samfundsunderstøttende institutioner. Alligevel er antallet af demokratiske pengeinstitutter faldende, og det er ikke længere muligt at oprette nye andels- og sparekasser.

Skal vi fortsat have en levende og voksende demokratisk banksektor i Danmark skal offentligheden og myndighederne være bevidste om pengeinstitutternes ejerformer og de styrker og udfordringer, der ligger heri. Det er nærværende rapport et bidrag til.

I rapporten kortlægges de demokratiske pengeinstitutters omfang på baggrund af regnskabsdata fra finansstilsynet. De demokratiske pengeinstitutteres ejer- og styreformers samt særkender beskrives på baggrund af institutternes vedtægter, årsrapporter, hjemmesider samt en survey udsendt til direktører i de demokratiske pengeinstitutter.

Store dele af den danske banksektor er demokratisk

- Demokratiske pengeinstitutter udgør 32 af de 58 danske pengeinstitutter (55 %), når det kommer til antal.
- Mange af de demokratiske pengeinstitutter er relativt små, og kun syv af de 32 demokratiske pengeinstitutter har mere end 12 milliarder i arbejdende kapital.
- Blandt de demokratiske pengeinstitutter er de foreningsejede banker typisk størst, andelskasserne er mindst, og sparekasserne ligger i midten.
- De demokratiske pengeinstitutter står for 13 % af den arbejdende kapital.
- Den arbejdende kapital er koncentreret i de fem største danske banker, hvoriblandt kun én (Nykredit Bank) er demokratisk ejet.
- Ser man bort fra de fem største banker, står de demokratiske pengeinstitutter for cirka 51 % af den arbejdende kapital. Deres andel af de samlede årsværk for disse mellemstore og mindre pengeinstitutter er 52 %.
- Demokratiske pengeinstitutter beskæftiger 5.970 personer fordelt på 5.605 årsværk. Det svarer til 20 % af årsværkene i hele banksektoren.
- Eftersom de demokratiske pengeinstitutter står for 20 % af årsværkene i danske pengeinstitutter, men blot 13 % af den arbejdende kapital, har de demokratiske pengeinstitutter samlet set flere ansatte pr. arbejdende kapital end de øvrige pengeinstitutter.

Der er tre typer af demokratiske pengeinstitutter:

- Andelskasser er andelsselskaber, der ejes af andelshaverne og styres efter princippet én andelshaver én stemme.
- I andelskasserne har alle andelshavere mulighed for direkte indflydelse på pengeinstituttets drift via stemmeret til generalforsamlingen, hvor indkomne forslag behandles, årsrapporten godkendes og repræsentantskabet vælges.
- De foreningsejede banker er aktieselskaber, der styres af aktionærene, hvor majoriteten er demokratiske foreninger eller virksomheder.
- I de foreningsejede banker har man som medlem af den demokratiske ejerforening indirekte indflydelse på bankens drift gennem valget af repræsentanter eller delegation i den demokratiske ejerforening. Dette skyldes, at bestyrelsen i ejerforeningen har indflydelse på valget af den foreningsejede banks bestyrelse. I foreningsejede banker kan det være en stor andel af kunderne, og enkelte steder alle kunder, som har demokratisk indflydelse i banken.
- Sparekasser er selvejende institutioner og styres af sparekassens garantanter med en stemmewægt, der afhænger af garantens indskudte garantkapital, dog med et stemmeloft efter de første 20.000 indbetalte garantkroner.
- I sparekasserne har garantanterne mulighed for indflydelse på sparekassens drift via stemmeretten til valgmødet, hvor sparekassens repræsentantskab vælges.

Demokratiske pengeinstitutter satser på samfundsnytte

- Det har stor betydning for pengeinstitutternes forretning, at de er demokratisk ejet.
 - 13 ud af 16 direktører i demokratiske pengeinstitutter svarer, at de er enige eller meget enige i, at det demokratiske ejerskab og/eller styring af pengeinstituttet har stor indflydelse på forretningen.
 - Ligeledes svarer 13 ud af 16, at de er enige eller meget enige i, at det demokratiske ejerskab og/eller styring af pengeinstituttet har stor betydning for kunderne.
- 27 ud af de 32 demokratiske pengeinstitutter støtter lokale formål eller bredere almennyttige formål.
 - Hvor andelskasserne og de foreningsejede pengeinstitutter ofte bidrager til geografisk tværgående samfundsformål (ex. klima, miljø, lønmodtagervilkår eller fællesskabsorienterede boformer), støtter sparekasserne ofte samfundsformål i lokalsamfundet.
 - Samfundsbidraget bliver i 27 af de 32 pengeinstitutter tilfælde givet som sponsorater eller almennyttige uddelinger men er oftest også integreret i pengeinstituttets generelle arbejde.

Mindre mangfoldighed i den danske banksektor

- Antallet af pengeinstitutter er generelt stærkt faldende. I 1992 var der 210 danske pengeinstitutter. I 2019 var tallet faldet til 63.
- Siden 2013 er størstedelen (22 ud af 36) af de ophørte pengeinstitutter demokratiske. Denne udvikling peger på, at diversiteten blandt de danske pengeinstitutter falder.
- Det er ikke muligt at oprette nye andels- og sparekasser i Danmark.
- De udfordringer, der knytter sig til det demokratiske ejerskab af pengeinstituttet, kan beskrives under temaerne: regulering, adgang til kapital og medlemsdemokrati.

Definition af demokratiske pengeinstitutter

Definitionen af demokratiske pengeinstitutter følger de samme principper som metoden fra Tænketanken Demokratisk Erhvervs kortlægning af demokratiske virksomheder i Danmark fra 2019.¹⁰ Med denne metode er definitionen af demokratiske virksomheder:

En uafhængig erhvervsdrivende organisation, der ifølge vedtægterne styres af en demokratisk forsamling tilnærmelsesvist efter princippet 'ét medlem én stemme', eller hvor minimum halvdelen af styringen og/eller ejerskabet kan ledes tilbage til denne demokratiske forsamling. Medlemmer kan være organisationer, producenter, forbrugere og andre privatpersoner og medlemskabet skal være relativt åbent."¹¹

De pengeinstitutter, der lever op til definitionen, kalder vi 'demokratiske pengeinstitutter'. Der er dog forskel på omfanget af det demokratiske ejerskab, og hvordan man kan gøre sin demokratiske indflydelse gældende i de forskellige typer af demokratiske pengeinstitutter. I denne rapport undersøger vi ikke, hvordan demokratiet reelt fungerer i de enkelte demokratiske pengeinstitutter. Definitionen er derfor kun et udtryk for, hvor der formelt set er en mulighed for at få demokratisk indflydelse på pengeinstituttets drift.

I de foreningsejede banker kan man gøre sin indflydelse gældende som medlem af ejerforeningen, der styres efter princippet ét medlem én stemme. I andelskasserne har andelshaverne mulighed for direkte indflydelse på sammensætningen af andelskassens repræsentantskab efter princippet ét medlem én stemme, mens sparekasserne styres tilnærmelsesvist efter princippet om ét medlem én stemme, da vægten af medlemmets indflydelse afhænger af, hvor meget garantkapital der er indskudt i sparekassen. Der er dog en lovbestemt stemmebegrænsning for sparekasserne, som tilsiger, at det maksimale stemmeantal erhverves ved garantkapital på 20.000 kr.¹² Det er altså ikke

Banker, sparekasser og andelskasser

Pengeinstitutter er den samlede betegnelse for banker, sparekasser og andelskasser. Ifølge Lov om Finansiell Virksomhed §12 er banker aktieselskaber, sparekasser er selvejende institutioner, og andelskasser er andelsselskaber.

Der har tidligere været forskel på forretningsområderne for de forskellige pengeinstitutter. F.eks. måtte sparekasserne mellem 1933 og 1974 ikke handle med værdipapirer. I dag er der ikke formelt forskel på pengeinstitutternes forretningsområder (se fx Hansen 2001).

I 1989 blev det vedtaget, at spare- og andelskasser kunne omdannes til aktieselskaber og dermed blive til banker. Denne mulighed har flere pengeinstitutter gjort brug af, men disse banker kan i henhold til Lov om Finansiell Virksomhed §7 stk. 7 fortsat kalde sig spare- eller andelskasser, så længe 'aktieselskab' eller forkortelsen A/S tilføjes til deres registrerede navn.

¹⁰ Demokratisk Erhverv 2019

¹¹ Demokratisk Erhverv 2019

¹² Lov om Finansiell Virksomhed §81 stk. 3

muligt ubegrænset at købe sig til mere indflydelse i sparekasserne. Derfor defineres sparekasserne som være styret "tilnærmelsesvist efter princippet ét medlem én stemme".

Foruden andelskasser, sparekasser og foreningsejede banker, opererer en række andre banker med stemmebegrænsninger, således at der er vedtægtsbestemte grænser for, hvor stor indflydelse enkelte aktionærer kan opnå. Dette gør sig bl.a. gældende i Møns Bank, hvor "*Ingen aktionærer kan afgive stemme for mere end hvad der svarer til 1,00 % af den til enhver tid gældende aktiekapital*".¹³ Selvom stemmebegrænsningerne kan ses som et udtryk for en beskyttelse af demokratiske værdier, defineres disse banker dog ikke som demokratiske i nærværende rapport, da definitionsgrænsen for 'tilnærmelsesvist demokratisk' i denne rapport er sat ved sparekassernes stemmeloft for indskud over 20.000 kr. Den nedre grænse ved de 20.000 kr. er valgt, for at det fulde medlemskab kan anses for at være relativt åbent.¹⁴

I litteraturen på området bruges mange forskellige betegnelser for demokratiske pengeinstitutter, bl.a. kooperative banker, foreningsejede- eller stakeholder-selskaber.¹⁵ Vi har valgt at bruge den samlede betegnelse 'demokratiske pengeinstitutter', da dette fremhæver væsentligheden ved (forenings-)medlemmernes demokratiske styring og/eller ejerskab.

Af Tabel 1 fremgår de danske pengeinstitutter, der kan betegnes som demokratiske ud fra den overstående definition¹⁶. Pengeinstitutterne er i figuren opdelt i de tre overordnede typer af demokratiske pengeinstitutter, andelskasser, foreningsejede banker og sparekasser. Der er dog to pengeinstitutter som skiller sig ud. Det ene er Hvidbjerg Bank, der er et aktieselskab, men efter vedtægterne styres som en andelskasse, hvor enhver aktionær kun har én stemme, uanset hvor mange aktier aktionæren ejer.¹⁷ Derfor kategoriseres Hvidbjerg Bank som en andelskasse i denne rapport. Det andet pengeinstitut, der skiller sig ud, er Vestjysk bank, hvor majoritetssejerne er tre demokratiske virksomheder, og ikke en eller flere demokratiske foreninger, som i de andre foreningsejede banker. Desuden blev det d. 26. november 2020 meddelt at Vestjysk Bank og Den Jyske Sparekasse A/S planlægger at fusionere i 2021 med Vestjysk Bank som fortsættende pengeinstitut.¹⁸ Det er endnu uvist, om majoriteten af ejerskabet over Vestjysk Bank fortsat kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling efter fusionen.

¹³ Møns Bank 2019

¹⁴ Ifølge Danmarks Statistiks opgørelse over familiefordelt formue havde de 10 % af danske familier med de mindste ækvivalensvejede disponible indkomster i gennemsnit 67.251 kr. som indestående i et pengeinstitut (Statistikbanken 2018). Derfor anses det fulde medlemskab i sparekasserne for at være relativt åbent, selvom det kræver et garantindskud på 20.000 kr. Jo højere beløbet for den fulde indflydelse er, des større dele af befolkningen udelukkes reelt fra at have mulighed for at opnå den fulde indflydelse.

¹⁵ Svendsen & Levorsen 2019

¹⁶ For nærmere beskrivelse af metoden, se "Definition af demokratiske pengeinstitutter" i metodeafsnittet

¹⁷ Hvidbjerg Bank 2020

¹⁸ Den Jyske Sparekasse 2020

Tabel 1: Oversigt over demokratiske pengeinstitutter

	Andelskasser	Foreningsejede banker	Sparekasser
Indflydelse	Ét medlem én stemme	Indirekte gennem demokratiske foreninger eller virksomheders indflydelse.	Efter garantstørelse med stemmeloft efter første 20.000 indskudte garant kroner
Selskabsform og ejerskab	Andelsselskab Andelshavere er ejere	Aktieselskab > 50 % ejet af demokratisk(e) forening(er)	Selvejende institution Ingen reelle ejere
Pengeinstitut	Andelskassen Fælleskassen Faster Andelskasse Frørup Andelskasse Merkur Andelskasse Hvidbjerg Bank	Arbejdernes Landsbank Coop Bank Lån & Spar Lægernes Bank Nykredit Bank Pensam Bank Vestjysk Bank	Balling Sparekasse Borbjerg Sparekasse Broager Sparekasse Dragsholm Sparekasse Fanø Sparekasse Folkesparekassen Frøs Sparekasse Frøslev-Møllerup Sparekasse Klim Sparekasse Middelfart Sparekasse Rise Flemløse Sparekasse Rønde Sparekasse Sparekassen Bredebro Sparekassen Djursland Sparekassen for Nr. Nebel og Omegn Sparekassen Kronjylland Sparekassen Thy Sparekassen Vendsyssel Sønderhå-Hørsted Sparekasse Stadil Sparekasse

Omfanget af den demokratiske banksektor

I dette afsnit kortlægges omfanget af den demokratiske banksektor på baggrund af data fra henholdsvis Finanstilsynet, CVR-registret, Finansdanmark og Tænketanken Demokratisk Erhverv¹⁹.

Konklusioner

- Demokratiske pengeinstitutter udgør 32 af de 58 danske pengeinstitutter (55 %), når det kommer til antal.
- Mange af de demokratiske pengeinstitutter er relativt små, og kun syv af de 32 demokratiske pengeinstitutter har mere end 12 milliarder i arbejdende kapital.
- Blandt de demokratiske pengeinstitutter er de foreningsejede banker typisk størst, andelskasserne er mindst, og sparekasserne ligger i midten.
- De demokratiske pengeinstitutter står for 13 % af den arbejdende kapital.
- Den arbejdende kapital er koncentreret i de fem største danske banker, hvoriblandt kun én (Nykredit Bank) er demokratisk ejet.
- Ser man bort fra de fem største banker, står de demokratiske pengeinstitutter for cirka 51 % af den arbejdende kapital. Deres andel af de samlede årsværk for disse mellemstore og mindre pengeinstitutter er 52 %.
- Demokratiske pengeinstitutter beskæftiger 5.970 personer fordelt på 5.605 årsværk. Det svarer til 20 % af årsværkene i hele banksektoren.
- Eftersom de demokratiske pengeinstitutter står for 20 % af årsværkene i danske pengeinstitutter, men blot 13 % af den arbejdende kapital, har de demokratiske pengeinstitutter samlet set flere ansatte pr. arbejdende kapital end de øvrige pengeinstitutter.

Arbejdende kapital – et udtryk for pengeinstituttets størrelse

Når Finanstilsynet angiver pengeinstitutternes størrelse, opgøres dette som pengeinstituttets arbejdende kapital (Finanstilsynet 2010). Her undersøges derfor omfanget af den demokratiske banksektor pba. af størrelsen af arbejdende kapital i hhv. demokratiske og øvrige danske pengeinstitutter.

Et pengeinstituts arbejdende kapital defineres som:

”summen af indlån, udstedte obligationer m.v., efterstillet kapital og egenkapital.”

(Erhvervsministeriet 2014)

¹⁹ For data- og metodebeskrivelse se ”Omfanget af den demokratiske banksektor” i metodeafsnittet.

Demokratiske pengeinstitutter er flest men mindst

Der er på nuværende tidspunkt 32 demokratiske danske pengeinstitutter, mens der er 26 øvrige pengeinstitutter. Mange af de demokratiske pengeinstitutter er relativt små. Det viser Tabel 3, der er baseret på finanstilsynets opgørelse over danske pengeinstitutter fordelt på størrelse i 2019. Af tabellen fremgår det desuden, at de foreningsejede pengeinstitutter typisk er størst, andelskasserne er mindst, og sparekasserne ligger midt i mellem.

Selvom antallet af demokratiske pengeinstitutter er på niveau med de øvrige pengeinstitutter, har de ikke nær så meget arbejdende kapital. Dette fremgår af Tabel 2, der opsummerer nøgletal for henholdsvis demokratiske og øvrige pengeinstitutter.

Tabel 2: Nøgletal for hhv. demokratiske og øvrige pengeinstitutter

	Demokratiske	Øvrige
Pengeinstitutter	32	26
Arbejdende kapital	344,7 mia. kr.	2256,4 mia. kr.
Antal årsværk	5.605	22.300
Antal ansatte	5.970	23.406

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets regnskabsdata for danske pengeinstitutter. Anm.: Tal for antal pengeinstitutter og arbejdende kapital er for 2019, mens tal for årsværk og ansatte er for april 2020. Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

De demokratiske pengeinstitutter har 344,7 milliarder kr. i arbejdende kapital, mens de øvrige banker har 2256,4 milliarder kr., svarende til ca. cirka seks en halv gange så meget som de demokratiske. Ligeledes er langt størstedelen af de ansatte i danske pengeinstitutter ansat i de øvrige banker. Hvor den arbejdende kapital i de øvrige banker er mere end 6 gange større end i de demokratiske pengeinstitutter, er antallet af årsværk i de demokratiske pengeinstitutter dog kun fire gange højere i de øvrige.

Tabel 3: Oversigt over danske pengeinstitutter fordelt på størrelse i 2019

Gruppe 1 Arb. kapital over 75 mia. kr.	Gruppe 2 Arb. kapital over 12 mia. kr.	Gruppe 3 Arb. kapital over 750 mio. kr.	Gruppe 4 Arb. kapital under 750 mio. kr.
Danske Bank A/S	Aktieselskabet Arbejdernes Landsbank	Danske Andelskassers Bank A/S	Andelskassen Fælleskassen
Jyske Bank A/S	Ringkjøbing Landbobank	Sparekassen Thy	Sønderhå-Hørsted Sparekasse
Sydbank A/S	Saxo Bank A/S	Djurslands Bank A/S	Fanø Sparekasse
Nykredit Bank A/S	Sparekassen Kronjylland	Lægernes Bank A/S	PFA Bank A/S
Spar Nord Bank A/S	Sparekassen Sjælland-Fyn A/S	Fynske Bank A/S	Klim Sparekasse
	Lån & Spar Bank A/S	Frøs Sparekasse	Borbjerg Sparekasse
	Sparekassen Vendsyssel	Skjern Bank A/S	Faster Andelskasse
	Vestjysk Bank A/S	Grønlandsbanken	Leasing Fyn Bank A/S
	Jutlander Bank A/S	Ekspres Bank A/S	Maj Bank A/S
	Den Jyske Sparekasse A/S	Lollands Bank A/S	Stadil Sparekasse
	Middelfart Sparekasse	Kreditbanken A/S	Lunar Bank
		Nordfyns Bank	Facit Bank
		Merkur Andelskasse	
		Totalbanken A/S	
		Møns Bank A/S	
	Basisbank A/S		
	Sparekassen for Nr. Nebel og Omegn		
	Broager Sparekasse		
	Coop Bank A/S		
	Sparekassen Djursland		
	PenSam Bank A/S		
	Dragsholm Sparekasse		
	Sparekassen Bredebro		
	Rise Flemløse Sparekasse		
	Frørup Andelskasse		
	Hvidbjerg Bank		
	Sparekassen Balling		
	Rønde Sparekasse		
	Folkesparkassen		
	Frøslev-Møllerup Sparekasse		

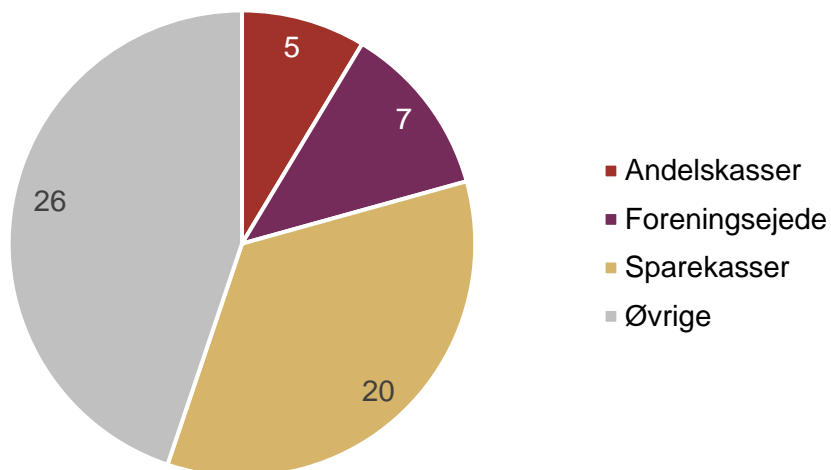
Foreningsejede banker
Sparekasser
Andelskasser

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, der er opgjort i Q3 2019, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter. Anm.: Pengeinstitutterne indenfor grupperne er sorteret så de største (ifht. arbejdende kapital) står først. Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt. Pengeinstitutter der i løbet af 2020 er lukket, sammenlagt med eller opkøbt af andre pengeinstitutter er udeladt fra figuren, se 'Omfanget af den demokratiske banksektor' i metodeafsnittet. Markerede pengeinstitutter har en demokratisk styring og/eller et demokratisk ejerskab, med farvekoden angivet i første kolumne.

Sparekassen er det mest almindelige demokratiske pengeinstitut

Figur 1 viser fordelingen af pengeinstitutter efter type. Af de demokratiske pengeinstitutter er 20 sparekasser, 7 foreningsejede og 5 andelskasser, når Hvidbjerg Bank medtages som en andelskasse.

Figur 1: Antal pengeinstitutter fordelt på type

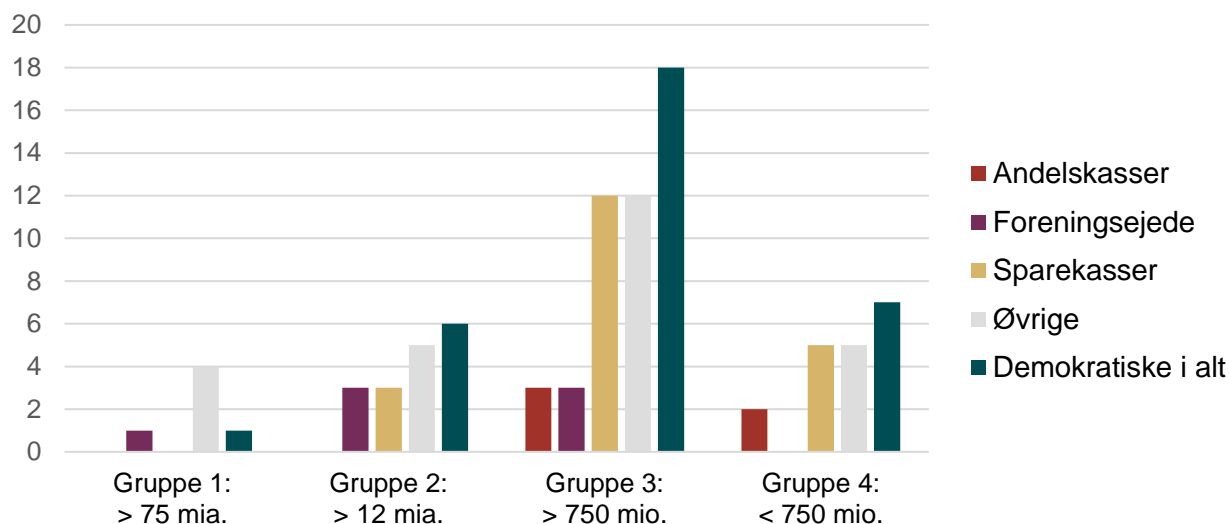
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter.

Anm.: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Kun én af Danmarks store banker er demokratisk

Når pengeinstitutterne inddeles efter Finanstilsynets størrelsesgruppering, fremgår det, at blot et ud af de fem største pengeinstitutter er demokratisk ejet, mens der er væsentligt flere demokratiske pengeinstitutter blandt gruppe 2, 3 og 4. Figur 2 viser antallet af pengeinstitutter opdelt efter størrelse og type.

Figur 2: Antal pengeinstitutter, fordelt på størrelsesgruppering og type

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter.

Anm.: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

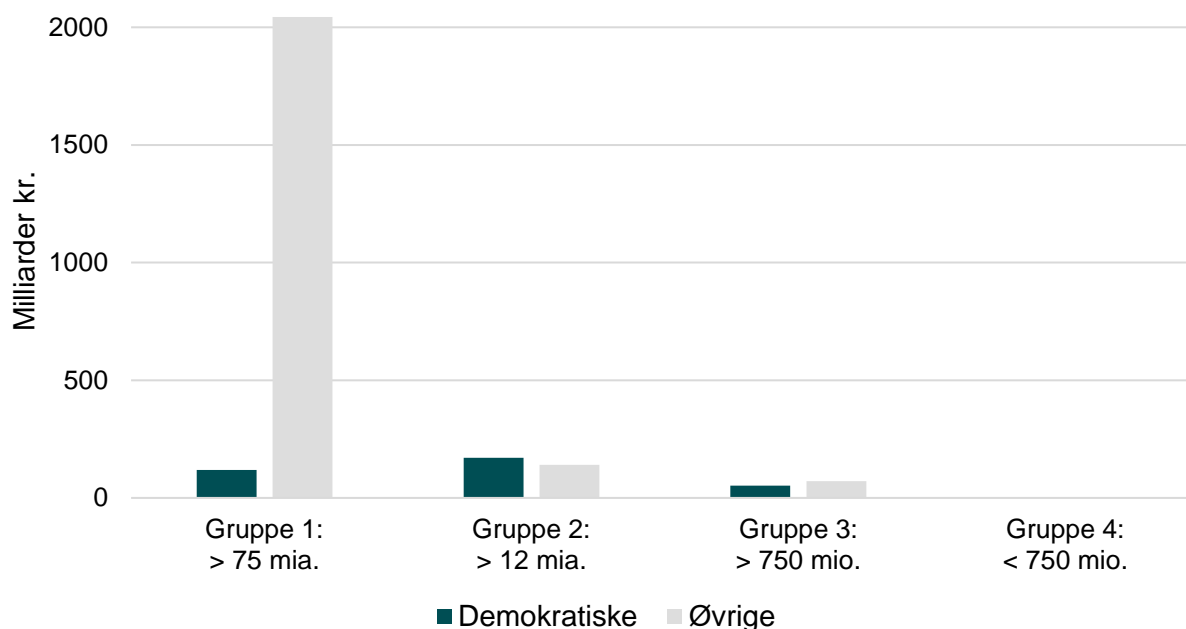
Det fremgår af Figur 2, at de demokratiske pengeinstitutter udgør cirka halvdelen af pengeinstitutterne i gruppe 2, mens de udgør lidt mere end halvdelen i gruppe 3 og 4. Der er ingen foreningsejede banker i gruppe 4, mens der ikke er nogen andelskasser eller sparekasser er i gruppe 1.

Mest arbejdende kapital blandt store banker uden demokratisk ejerskab og styring

De demokratiske pengeinstitutters arbejdende kapital udgør cirka 13 % af al arbejdende kapital i danske pengeinstitutter til sammen. Det fremgår af Figur 3, at den relativt lave andel skyldes en meget høj koncentration af arbejdende kapital i gruppe 1, hvoraf kun ét ud af fem pengeinstitutter er demokratisk. Ser man alene på gruppe 2, 3 og 4 udgør de demokratiske pengeinstitutters arbejdende kapital cirka 51 %.

Figur 3 viser fordelingen af arbejdende kapital mellem demokratiske og øvrige pengeinstitutter i deres respektive størrelsesinddelinger.

Figur 3: Arbejdende kapital fordelt på demokratiske og øvrige pengeinstitutter efter Finanstilsynets størrelsesgruppering

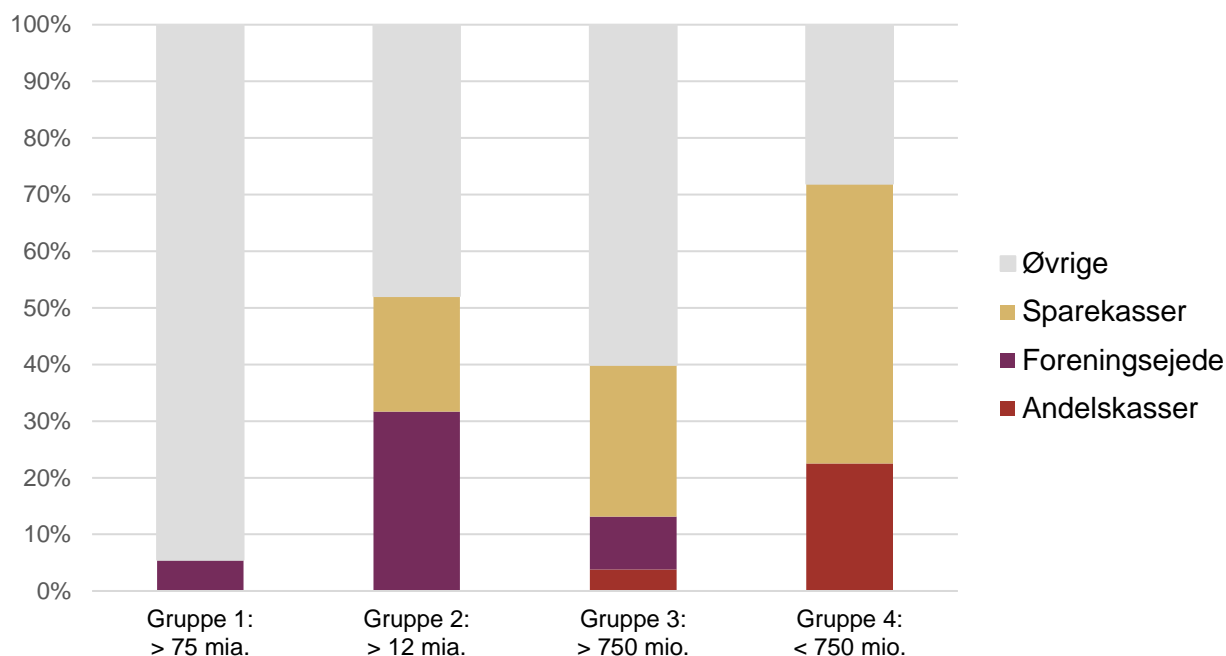
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter.

Anm.: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Af Figur 3 fremgår det desuden, at den arbejdende kapital i meget høj grad er koncentreret hos de fem største danske pengeinstitutter, der besidder 83 % af den totale arbejdende kapital.

Figur 4 viser fordelingen af den arbejdende kapital indenfor størrelsesgruppe og type.

Figur 4: Andel af arbejdende kapital fordelt på størrelsesgruppering og type

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, og Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter.

Anm.: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Nykredit Bank, der er den eneste demokratiske bank i gruppe 1, står kun for 6% af den arbejdende kapital i gruppen. I gruppe 2, 3 og 4 er henholdsvis 52 %, 40 % og 72 % af den arbejdende kapital forvaltet af demokratiske pengeinstitutter. I gruppe 2 er det de foreningsejede banker, der har mest arbejdende kapital af de demokratiske pengeinstitutter, nemlig 31 % af den totale mængde. I gruppe 3 og 4 er det sparekasserne, der har mest arbejdende kapital blandt de demokratiske pengeinstitutter med henholdsvis 27 % og 49 % af den totale arbejdende kapital.

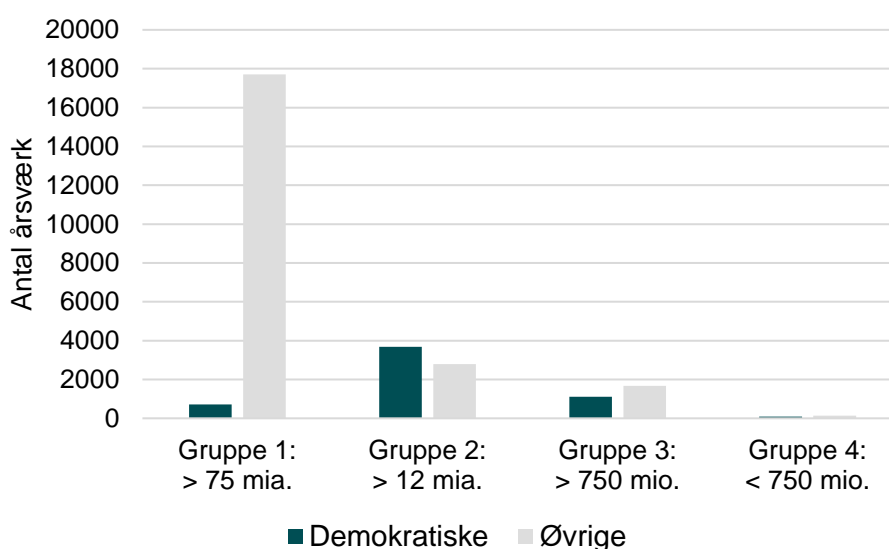
Demokratiske pengeinstitutter har flere ansatte i forhold til deres størrelse

I alt står de demokratiske pengeinstitutter for 20 % af årsværkene i danske pengeinstitutter i april 2020. Dette er en væsentligt højere andel, end de 13 % af den arbejdende kapital, der hører til de demokratiske pengeinstitutter.

Ser man på gruppe 2, 3 og 4 som samlet kategori står de demokratiske pengeinstitutter for 52 % af årsværkene.

Tager man de største pengeinstitutter med i betragtning, er det de store pengeinstitutter, der står for langt størstedelen af årsværkene. Af Figur 5 fremgår det, at pengeinstitutterne i gruppe 1, der ikke er under demokratisk kontrol, står for cirka 17.700 årsværk. Det ene demokratiske pengeinstitut i gruppe 1 står for godt 700 årsværk.

Figur 5: Antal årsværk for demokratiske og øvrige pengeinstitutter fordelt på størrelse

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Finanstilsynets størrelsesgruppering 2020, Finans Danmarks historik over fusioner, opkøb, etablering og lukninger af banker og antal årsværk i CVR-registeret. Kategoriseringen af pengeinstitutterne er foretaget på baggrund af ejerforhold i CVR-registeret samt pengeinstitutternes vedtægter.

Anm.: Færøske pengeinstitutter og filialer af udenlandske institutter i Danmark er udeladt.

Blandt de mindre pengeinstitutter er antallet af årsværk mere ligeligt fordelt blandt demokratiske og øvrige pengeinstitutter. De øvrige pengeinstitutter i gruppe 2 står for cirka 2.800 årsværk, mens de demokratiske pengeinstitutter i samme gruppe står for cirka 3.700 årsværk. De demokratiske pengeinstitutter i gruppe 3 har cirka 1.100 årsværk tilsammen, mens de øvrige pengeinstitutter i samme gruppe står for cirka 1.700 årsværk.

De mindste pengeinstitutter, der har under 750 millioner kroner arbejdende kapital, står for cirka 100 og 150 årsværk for henholdsvis de demokratiske og de øvrige pengeinstitutter.

Typer af demokratiske pengeinstitutter og kendetegn

I dette afsnit beskrives de tre overordnede typer af demokratiske pengeinstitutter og deres kendetegn. Fælles for alle typer af demokratiske pengeinstitutter er, at medlemmer eller foreningsmedlemmer ejer og/eller formelt kontrollerer pengeinstituttet. Analysen af hver type demokratisk pengeinstitut bygger på en gennemgang af alle de demokratiske pengeinstitutters vedtægter. Herefter beskrives de demokratiske pengeinstitutters samfundsbidrag pba. af deres vedtægter, hjemmesider og årsrapporter. Afslutningsvist præsenteres de demokratiske pengeinstitutter egen vurdering af ejerskabets betydning for forretningen og kunderne på baggrund af en survey udsendt til direktører i de demokratiske pengeinstitutter.

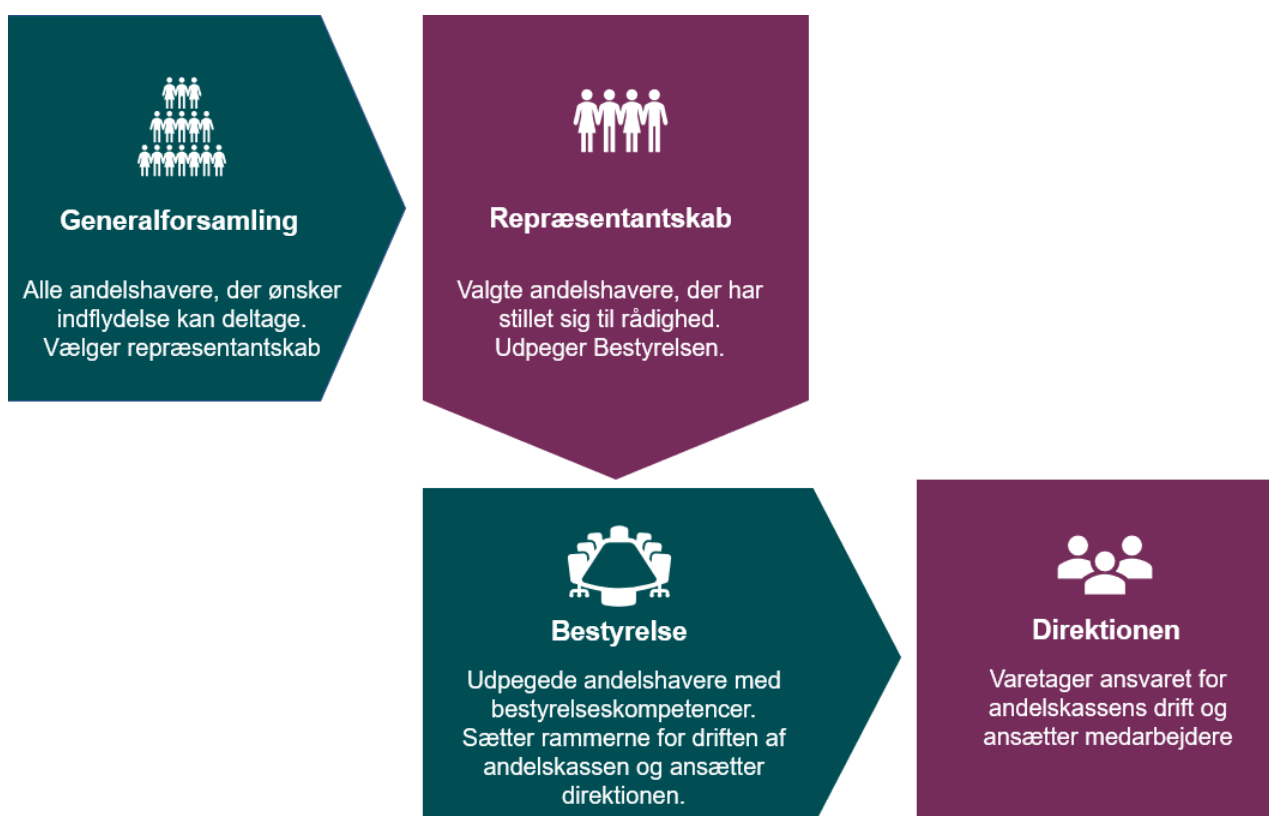
Konklusioner

- De demokratiske pengeinstitutter kan inddeles i tre grupper: andelskasser, foreningsejede banker og sparekasser.
 - Andelskasser er andelsselskaber ejet af andelshaverne og styres efter princippet én andelshaver én stemme.
 - I andelskasserne har alle andelshavere mulighed for direkte indflydelse på pengeinstituttets drift via stemmeret til generalforsamlingen, hvor indkomne forslag behandles, årsrapporten godkendes og repræsentantskabet vælges.
 - De foreningsejede banker er aktieselskaber, der styres af aktionærerne, hvor majoriteten er demokratiske foreninger eller virksomheder.
 - I de foreningsejede banker har man som medlem af den demokratiske ejerforening indirekte indflydelse på bankens drift gennem valget af repræsentanter eller delegation i den demokratiske ejerforening. Dette skyldes, at bestyrelsen i ejerforeningen har indflydelse på valget af den foreningsejede banks bestyrelse. I foreningsejede banker kan det være en stor andel af kunderne, og enkelte steder alle kunder, som har demokratisk indflydelse i banken.
 - Sparekasser er selvejende institutioner og styres af sparekassens garantanter med en stemmевægt, der afhænger af garantens indskudte garantkapital, dog med et stemmeloft efter de første 20.000 indbetalte garantkroner.
 - I sparekasserne har garantanterne mulighed for indflydelse på sparekassens drift via stemmeretten til valgmodet, hvor sparekassens repræsentantskab vælges.
- Det har stor betydning for pengeinstitutternes forretning, at de er demokratisk ejet.
 - 13 ud af 16 direktører i demokratiske pengeinstitutter svarer, at de er enige eller meget enige i, at det demokratiske ejerskab og/eller styring af pengeinstituttet har stor indflydelse på forretningen.
 - Ligeledes svarer 13 ud af 16, at de er enige eller meget enige i, at det demokratiske ejerskab og/eller styring af pengeinstituttet har stor betydning for kunderne.
- 27 ud af de 32 demokratiske pengeinstitutter støtter lokale formål eller bredere almennyttige formål.
 - Hvor andelskasserne og de foreningsejede pengeinstitutter ofte bidrager til geografisk tværgående samfundsformål (ex. klima, miljø, lønmodtagervilkår eller fællesskabsorienterede boformer), støtter sparekasserne ofte samfundsformål i lokalsamfundet.
 - Samfundsbidraget bliver i 27 af de 32 pengeinstitutter tilfælde givet som sponsorater eller almennyttige uddelinger men er oftest også integreret i pengeinstituttets generelle arbejde.

Andelskasser

Andelskasserne er kendetegnet ved en demokratiform, hvor hver andelshaver har én stemme uagtet andelens værdi.²⁰ Ejerskabet ligger ligeledes hos andelshaverne. For at blive andelshaver i en andelskasse skal man indskyde andelskapital. Minimumsindskuddet for en andelshaver ligger på mellem 200 og 2.000 kr. i de danske andelskasser. Som andelshaver får man stemmeret på generalforsamlingen og kan dermed være med til at vælge andelskassens repræsentantskab, der udpeger andelskassens bestyrelse. Som andelshaver har man også selv muligheden for at stille op til repræsentantskabet eller bestyrelsen. Den overordnede ledelsesstruktur i alle fire andelskasser fremgår af figuren nedenfor. I andelskasserne godkendes pengeinstituttets årsrapport af andelshaverne på den årlige generalforsamling, hvor der også behandles forslag fra almindelige andelshavere, repræsentantskabet, bestyrelsen og direktionen. Den samme ledelsesstruktur gør sig gældende for Hvidbjerg Bank, hvor det blot er aktionærene og ikke andelshavere, der har stemmeret. I modsætning til Andelskasserne er Hvidbjerg Bank børsnoteret. Dog skal banken give samtykke, hvis en aktionær gennem sit køb opnår mere end 10 pct. af bankens aktiekapital.

Figur 6: Overordnet ledelsesstruktur i Andelskasser

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. Lov om Finansiell Virksomhed og andelskassernes vedtægter

Anm.: Alle fire andelskasser har regler, der muliggør valg af et eller flere bestyrelsesmedlemmer, der ikke er andelshavere, men som har revisionskompetencer eller er medarbejderrepræsentant i bestyrelsen.

²⁰ §85 i Lov om Finansiell Virksomhed

Foreningsejede banker

Flere af de demokratiske pengeinstitutter er aktieselskaber, hvor majoriteten af ejerskabet kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling. Disse banker er ejet af én eller flere demokratiske foreninger eller virksomheder. De kategoriseres således som demokratiske, da mere end halvdelen af ejerskabet kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling.

De foreningsejede banker er meget forskellige. I Nykredit Bank er der f.eks. et fuldstændigt overlap mellem kunder og foreningsmedlemmer, da alle kunder bliver medlem af Forenet Kredit, som er den demokratiske majoritetsejer af hele Nykredit-koncernen. Dette er ikke tilfældet i alle foreningsejede banker. Hos Arbejdernes Landsbank er det f.eks. forskellige fagforbund, der er de demokratiske foreninger, som tilsammen har majoritetsejerskabet. Dog kan man godt være kunde i banken uden at være medlem af nogle af disse. Coop Bank har en struktur, hvor banken er ejet 100 % af Coop a.m.b.a., der repræsenterer alle Coops medlemmer, mens Vestjysk Bank skiller sig ud fra de øvrige foreningsejede banker ved ikke at være direkte majoritetsejet af en demokratisk forening, men derimod majoritetsejet af demokratiske virksomheder.²¹

Den demokratiske ledelsesstruktur i de foreningsejede banker er mere indirekte end hos andelskasserne og sparekasserne. Hvis man som kunde i banken ønsker at have indflydelse på bankens drift, skal denne opnås gennem den demokratiske ejerforening. Som medlem af en demokratisk ejerforening har man indflydelse på valget af foreningens bestyrelse gennem stemmeretten til foreningens repræsentantskab eller delegation, der udpeger bestyrelsen. Den demokratiske ejerforenings bestyrelse har indflydelse på valget af bestyrelsen til det foreningsejede pengeinstitut med en stemmevægt, der typisk afspejler andelen af ejerskabet.

Figur 7: Ledelsesstruktur i foreningsejet bank

Kilde: Tænketanken Demokratisk Erhverv pba. vedtægter for de foreningsejede banker.

Selvom alle foreningsejede banker, er aktieselskaber, er det kun Vestjysk Bank og Lån & Spar, der er børsnoterede, og hvor aktierne er frit omsættelige. I Lån og Spar Bank skal selskabet dog give samtykke, hvis køberen opnår en aktiekapital, der svarer til 15 % af bankens samlede aktier.

²¹ Se metodeafsnit for uddybning af kategorisering af Vestjysk Bank som demokratisk.

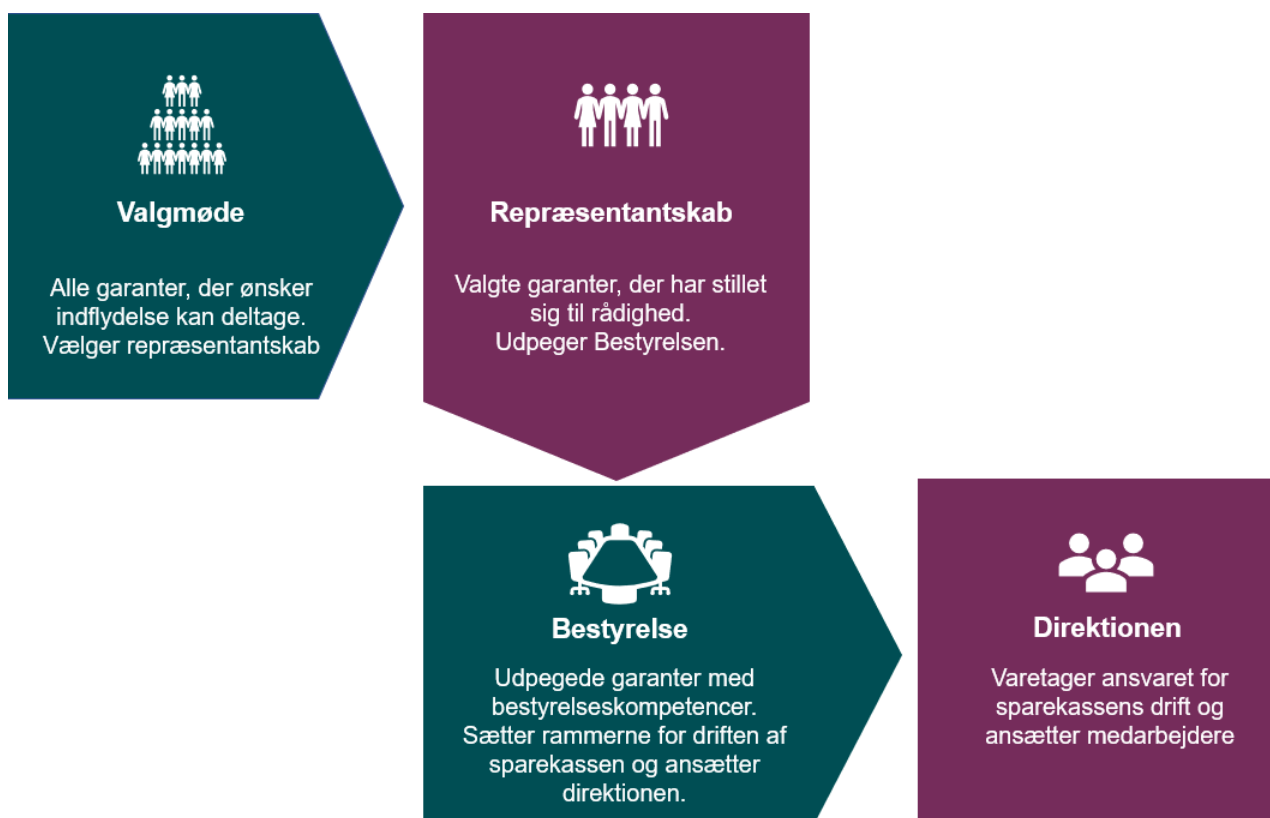
Sparekasser

Ligesom andelshaverne har stemmeret til andelskassens generalforsamling, har alle sparekassens garantanter også stemmeret til sparekassens valgmøder. Hvor generalforsamlingen i andelskasserne godkender årsrapporten og behandler indkomne forslag, overlades dette i sparekasserne til det valgte repræsentantskab. Repræsentantskabsmedlemmerne bliver typisk valgt for to eller fire år ad gangen. I nogle sparekasser afholdes valgmødet for garantanterne årligt, så repræsentantskabsmedlemmerne løbende udskiftes eller genvælges, mens det i andre sparekasser afholdes hvert andet eller hvert fjerde år, hvor alle repræsentantskabsmedlemmerne er på valg.

Ledelsesstrukturen i sparekasserne fremgår af Figur 8: **Overordnet ledelsesstruktur i sparekasser**, og ligner til en vis grad ledelsesstrukturen i andelskasserne, dog med den forskel, at man i sparekasser skal vælges til repræsentantskabet for at opnå den samme bestemmende indflydelse, som alle andelshavere i andelskasserne kan opnå ved fremmøde til generalforsamlingen. Garantanter i sparekassen kan ligesom andelshaverne i andelskasserne stille op til repræsentantskabet eller bestyrelsen.

Vægten af garantens indflydelse afhænger af, hvor meget garantkapital garantanterne har indskudt i sparekassen. Som tidligere beskrevet er der dog en stemmebegrænsning, så man ikke kan opnå yderligere indflydelse, hvis man indskyder mere garantkapital end 20.000 kr.

Figur 8: Overordnet ledelsesstruktur i sparekasser

Kilde: Tænketaenken Demokratisk erhverv pba. Lov om Finansiell Virksomhed og sparekassernes vedtægter

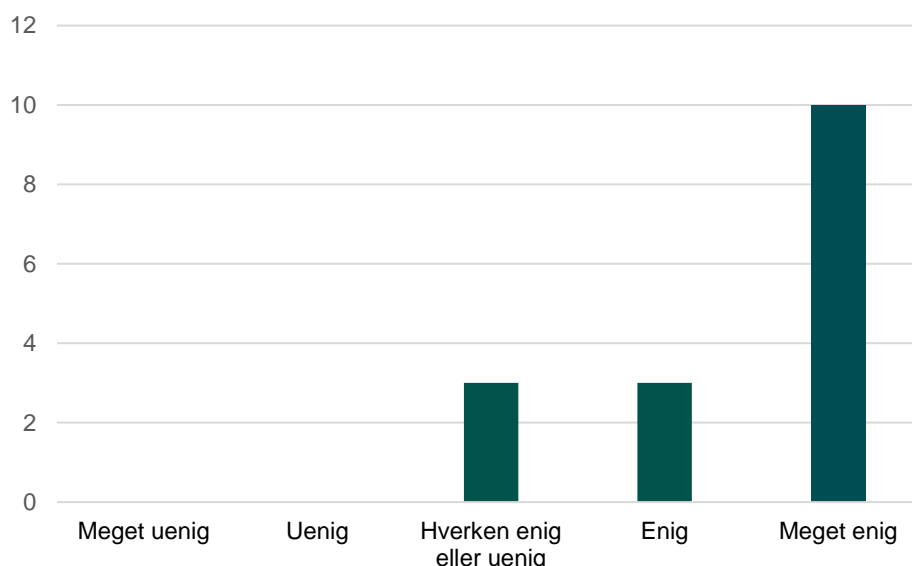
Anm.: Ikke alle sparekasser har regler, om at bestyrelsesmedlemmer skal være garantanter. I nogle sparekasser vælges der desuden medarbejderrepræsentanter til bestyrelsen.

Den mest udbredte model for indflydelse gennem garantkapital er, at man får én stemme pr. 1.000 kr. indbetalt garantkaptal, op til stemmeloftet på 20 stemmer. Typisk skal man mindst indskyde 1.000 kr. for at blive garant i en sparekasse, mens enkelte sparekasser kræver et minimumsindskud på 5.000 kr. Flere af sparekasserne har desuden fordelsprogrammer for garanter, hvor man gennem garantindskud opnår kundefordele. Dette gælder dog kun for garantindskud på op til 30.000 kr.²²

Direktører: Det har stor betydning at være demokratisk ejet

I en rundspørge blandt direktører i de demokratiske pengeinstitutter, som 16 har besvaret, giver 13 udtryk for, at de er enige eller meget enige i, at det har stor betydning for deres forretning, at pengeinstituttet er ejet/og eller styret demokratisk. Det svarer til cirka 80 %. Som det fremgår af Figur 9 udtrykker ingen, at de er uenige, mens der er tre, der har angivet, at de hverken er enige eller uenige.

Figur 9: Demokratisk ejerskab har stor betydning for forretningen

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter (16 besvarelser).

Spørgsmål: Hvor enig er du i følgende udsagn: Det har stort betydning for vores forretning at vi er demokratisk styret og/eller ejet?

Flere af direktørerne har uddybet, hvorfor de er enige i, at den demokratiske styring og/eller ejerskab har stor betydning for forretningen. Her peger de særligt på den lokale medindflydelse, fællesskabet og at der ikke er udefrakommende aktionærer, der skal have afkast af pengeinstituttets forretning. 12 af de enige har uddybet med kommentarer, der fremgår af Figur 10.

²² Jf. Bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder §16

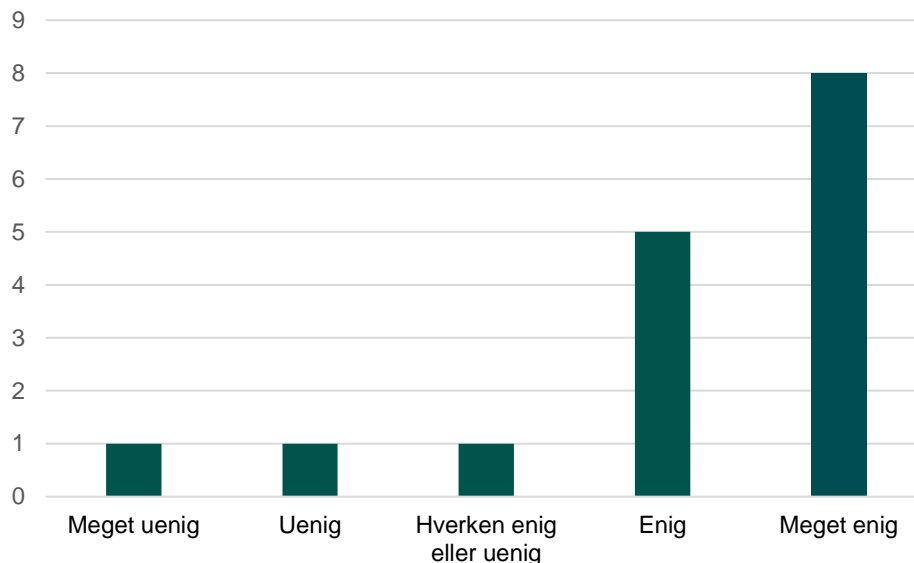
Figur 10: Derfor har det demokratiske ejerskab stor betydning for forretningen

- Med en demokratisk forening har vi mulighed for at tilpasse Sparekassen efter retningslinjer der er til gavn for lokalbefolkningen som netop har valgt repræsentantskabet og bestyrelsen i Sparekassen
- Ingen aktionærer skal have afkast. Kunderne får overskuddet
- Fællesskab mellem kunder, medarbejdere og pengeinstituttet
- Det har stor betydning for vores mange lokale kunder, at sparekassens styres af lokale bestyrelsesmedlemmer, og sparekassens overskud ikke skal deles med fremmede investorer, som har forskellige interesser
- Den demokratiske styring er vores fundament
- Medindflydelse i lokalt format
- Rammerne for vores virksomhed er præget af at vi er ejet af en ansvarlig forening. Ansvarlighed og redelighed prioriteres højt - afkastkravet er nok mindre end for sammenlignelige pengeinstitutter.
- Der er ikke udenforstående kapitalinteresser, der dirigerer den strategiske retning og alle pengene bliver i fællesskabet
- Vi driver sparekassen efter langsigtede principper (vi har ikke kvartalskapitalisme)
- Der er ikke hverken politiske interesser eller kunde interesser indblandet i vigtige beslutninger - dermed opnås en mere konstruktiv tankegang i forhold beslutningsprocessen
- Styrken er, at vi på den måde ikke kun arbejder ud fra enkeltstående interesser
- Det er vigtigt, at vi ikke har udbetalinger til udbytte eller garantrente m.v.

*Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter
Spørgsmål: Uddyb gerne hvorfor eller hvorfor det ikke har stor betydning for jeres forretning at I er ejet og/eller styret af en demokratisk forsamling.*

Direktørerne vurderer samtidigt, at det demokratiske ejerskab har betydning for kunderne (Se Figur 11). Her er 13 ud af 16 enige eller meget enige i, at det demokratiske ejerskab har stor betydning for kunderne, mens to svarer at de er uenige eller meget uenige, og en enkelt svarer "hverken enig eller uenig".

Figur 11: Demokratisk ejerskab har stor betydning for kunderne

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter (16 besvarelser).

Spørgsmål: Hvor enig er du følgende udsagn: Det har stor betydning for vores kunder, at vi er ejet eller styret demokratisk?

Blandt de som har svaret enig eller meget enig fremhæves kundernes mulighed for at præge pengeinstituttet, fraværet af udefrakommende aktionærer, at beslutningerne træffes ud fra fællesskabets bedste samt hensynet til interessenter i lokalområdet som årsagerne til, at demokratisk ejerskab har betydning for kunderne. Disse kendetegn afspejler til dels, det der betegnes som "relationship banking" i rapporten fra CBS om selskabsledelse i foreningsejede finansielle selskaber. Begrebet henviser til bankdrift, som bygger på en langsigtet og gensidigt forpligtende relation mellem kunden/medlemmet og pengeinstituttet. I Mariläinens studie, der påviser en større udlånsstabilitet blandt de demokratiske pengeinstitutter i Europa, peges der netop på denne relationsbaserede bankdrift som en forklaring på stabilitet, da det relationelle kundeforhold forpligter pengeinstituttet til at understøtte stabilitet.²³

Det er dog ikke alle demokratiske pengeinstitutter, der giver udtryk for, at det demokratiske ejerskab har stor betydning for kunderne. De pengeinstitutter, der har givet udtryk for, at de er uenige i at det demokratiske ejerskab har stor betydning for kunderne, har uddybet med kommentarerne:

"Mange kunder tænker ikke over det i hverdagen. Vi forsøger at involvere vores garantier, så de oplever, at de reelt har medbestemmelse i Sparekassen. Det arbejde skal udvikles markant, før den demokratiske ejerform bliver rigtigt tydelig for vores kunder." Og "Langt de fleste kunder kender ikke til vores ejerforhold - de vil bare have god rådgivning".²⁴

Selvom størstedelen er enige i, at det demokratiske ejerskab og/eller styring har stor betydning, giver enkelte demokratiske pengeinstitutter altså udtryk for, at ejerskabet og medbestemmelsen ikke nødvendigvis er en del af kundernes bevidsthed.

²³ Mariläinen 2016

²⁴ Besvarelser fra survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter

Samfundsansvar i demokratiske pengeinstitutter

Der er de senere år kommet mere fokus på virksomheders samfundsansvar og CSR-politikker, også inden for banksektoren. Bl.a. har Finans Danmark nedsat Forum for Bæredygtig Finans med medlemmer fra både finanssektoren, forskningsinstitutioner og NGO'er, der er kommet med anbefalinger til finanssektorens rolle i den bæredygtige omstilling.²⁵ I Deloitte's Trendrapport for danske banker og pensionsselskaber fremgår det, at alle adspurgte bankdirektører i 2018 svarede, at de over de næste 5-10 år forventer at deres kunder i stigende omfang vil kræve, at bankerne kan dokumentere en positiv effekt på samfundet, miljøet og/eller klimaet fra deres investeringer.²⁶ Samfundsansvar er blevet noget, der arbejdes bredt med i hele sektoren. Alligevel skriver medforfatter til rapporten *Selskabsledelse i Foreningseje i Finansielle Selskaber*²⁷ og lektor på CBS, Thomas Poulsen, følgende i kronikken "Demokratiet har penge i banken":

*"Der er ingen naturlove for banker med demokratisk ejerskab, men det er nærliggende at tro, at de er mere ansvarlige i forhold til samfundets interesser, dersom deres ejere eller medlemmer repræsenterer et bredere udsnit af samfundet end ejerne af andre banker, og at de følgelig har bredere formål end at maksimere det finansielle afkast."*²⁸

På grund af den bredere repræsentation blandt ejerne, og dertilhørende mere mangfoldige interesser blandt de demokratiske forsamlinger, mener Poulsen, at det er sandsynligt, at de demokratiske ejere vil agere mere ansvarligt i forhold til samfundets interesser. Dette underbygges med konklusionen fra CBS-rapporten om foreningseje i finansielle selskaber, hvor det demokratiske selskabs eksistensgrundlag beskrives som at varetage medlemmernes interesser, der sjældent vil være snævert fokuseret på det finansielle afkast.²⁹

Tænketanken Demokratisk Erhvervs gennemgang af vedtægterne for de demokratiske pengeinstitutter viser, at fem ud af 32 institutter har andre formål direkte nedskrevet i deres formålsparagraf end blot at drive pengeinstitutvirksomhed. Af Merkurs formålsparagraf fremgår det bl.a.:

*"Andelskassen skal under udøvelsen af sin virksomhed særligt arbejde med at yde og formidle lån til frie almennyttige initiativer. Grundlaget for andelskassens virksomhed er gensidig hjælp og ikke økonomisk vinding."*³⁰

I formålsparagraffen for Middelfart Sparekasse fremgår ønsket om at "*støtte og afholde almennyttige aktiviteter i Sparekassens virkeområde*".³¹ I både Frørup Andelskasse, FASTER Andelskasse og Folkesparekassen er formålet om at arbejde for økonomisk fordel for indskydere, låntagere eller andelshavere indskrevet i vedtægterne, mens Arbejdernes Landsbanks formålsparagraf lægger vægt på, at bankdriften skal være i lønmodtagerorganisationerne og deres medlemmers interesser.³² Flertallet af de demokratiske pengeinstitutter opgiver på deres hjemmeside eller i deres årsrapport, at de uddeler penge til enten lokale eller bredere almennyttige formål. Mest udbredt er det at støtte

²⁵ Finans Danmark 2019

²⁶ Deloitte 2019: 14

²⁷ Center for Corporate Governance 2019

²⁸ Jyllands-Posten 2020

²⁹ Center for Corporate Governance 2019: 69ff

³⁰ Merkur Andelskasse 2020b

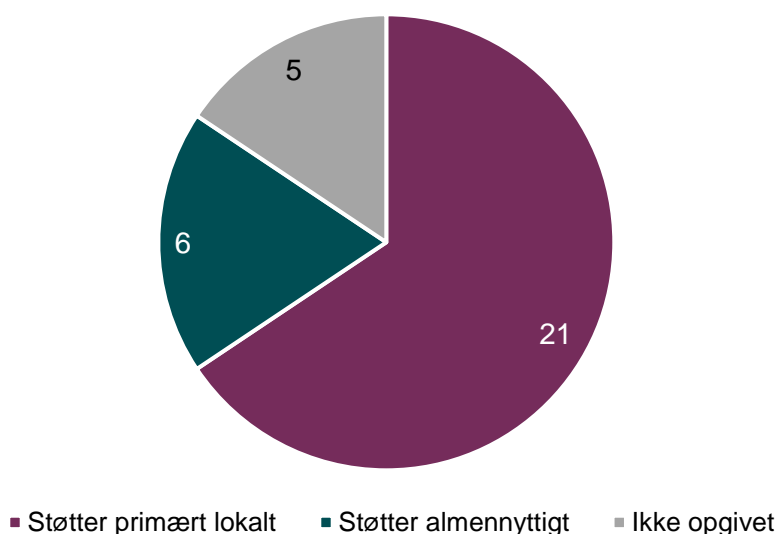
³¹ Middelfart Sparekasse 2020

³² FASTER Andelskasse 2019; Frørup Andelskasse n.d; Folkesparekassen 2017; Arbejdernes Landsbank 2019

lokalsamfundets foreninger, sports- og kulturliv. 18 af de 20 sparekasser angiver at de støtter lokale formål, hvilket også gælder FASTER Andelskasse og Vestjysk Bank.³³

Flere af bankerne støtter bredere almennyttige formål. Bl.a. har Folkesparekassen i 2020 plantet 1000 nye træer i samarbejde med Folkeskoven, Merkur Andelskasse har Merkur Fonden, der støtter projekter indenfor forskning, kultur, socialt arbejde, natur og økologi, mens Fælleskassen har den Grønne og Sociale Pulje, hvor der årligt uddeles penge til samfundsgavnige projekter.³⁴ Blandt de foreningsejede banker støtter Arbejdernes Landsbank sport og kultur gennem sponsorater, Nykredits Fond foretager almennyttige uddelinger, der sigter mod udvikling i byerne og levedygtighed i lokalsamfundene, og Lån & Spar Fond laver uddelinger til almennyttige og velgørende formål samt initiativer, der er forankret i bankens ejerkreds og dennes medlemsskare.³⁵

Figur 12: Samfundsbidrag fra demokratiske pengeinstitutter

Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. gennemgang af de demokratiske pengeinstitutters årsrapporter og hjemmesider

Flere af pengeinstitutterne har desuden et stærkt fokus på bæredygtighed og samfundsansvar. I Arbejdernes Landsbank, Folkesparekassen, Pensam Bank, Vestjysk Bank og Nykredit arbejdes der aktivt med FN's verdensmål. I Lån og Spar Bank har man i 2019 introduceret en investeringsforening med et særligt bæredygtigt fokus, mens Lægernes Bank er medlem af organisationen Institutional Investors Group on Climate Change, hvor der arbejdes for at reducere CO2 udledninger.³⁶ Merkur Andelskasse tilbyder svanemærkede investeringsmuligheder og såkaldte "impact first" investeringer, hvor et finansielt afkast kombineres med et målbart samfundsmæssigt afkast.³⁷ I Fælleskassen

³³ Borbjerg Sparekasse 2020; Broager Sparekasse 2020; Fanø Sparekasse n.d.; FASTER Andelskasse n.d.; Frøs Sparekasse 2020; Frøsløv-Møllerup Sparekasse. N.d.; Klim Sparekasse n.d.; Middelfart Sparekasse n.d.; Rise Flømløse Sparekasse 2020; Rønde Sparekasse n.d.; Sparekassen Balling 2020; Sparekassen Breddebro n.d.; Sparekassen Djursland n.d.; Sparekassen for Nørre Nebel og Omegn n.d.; Sparekassen Kronjylland n.d.; Stadil Sparekasse n.d.; Sønderhå-Hørsted Sparekasse 2020; Vestjysk Bank 2020

³⁴ Andelskassen Fælleskassen 2020; Merkur Fonden n.d.; Folkesparekassen n.d.(a)

³⁵ Nykredit n.d.; Arbejdernes Landsbank n.d.; Lån & Spar n.d.

³⁶ Arbejdernes Landsbank 2020; PenSam Holding A/S 2020; Vestjysk Bank 2020; Nykredit Koncernen 2020; Folkesparekassen n.d; Lån & Spar Bank 2020; Lægernes Bank 2020

³⁷ Merkur Andelskasse n.d.

arbejder man med kreditgivning til bæredygtige formål gennem Grøn Vækst-produktet, mens det af FASTER Andelskasses hjemmeside fremgår, at de støtter op om FN's verdensmål, og at de som arbejdsplads indtænker genbrug og bæredygtighed.³⁸

Der findes endnu ingen solide og systematiske undersøgelser af samfundsansvar blandt demokratiske pengeinstitutter i Danmark. Dette kan blandt andet skyldes kompleksiteten af sådanne undersøgelser, og udfordringer med direkte at sammenligne pengeinstitutter i et marked hvor der er stor forskel på størrelse, geografi, profil og kundegrundlag. Det kunne dog være oplagt i fremtiden at undersøge pengeinstitutternes udlånsprofil, investeringstilbud og valg af samarbejdspartnere i et forsøg på at kvantificere de demokratiske pengeinstitutters samfundsansvar.

³⁸ FASTER Andelskasse n.d.; Andelskassen Fælleskassen 2020

Mindre mangfoldighed i den danske banksektor

Dette afsnit beskriver udviklingen i antallet pengeinstitutter i Danmark med et særligt fokus på andelskasserne, som er den type af demokratisk pengeinstitut, der er færrest tilbage af. Afsluttende fremlægges og kategoriseres de udfordringer knyttet til demokratisk ejerskab, som direktører i demokratiske pengeinstitutter selv beskriver som de største.

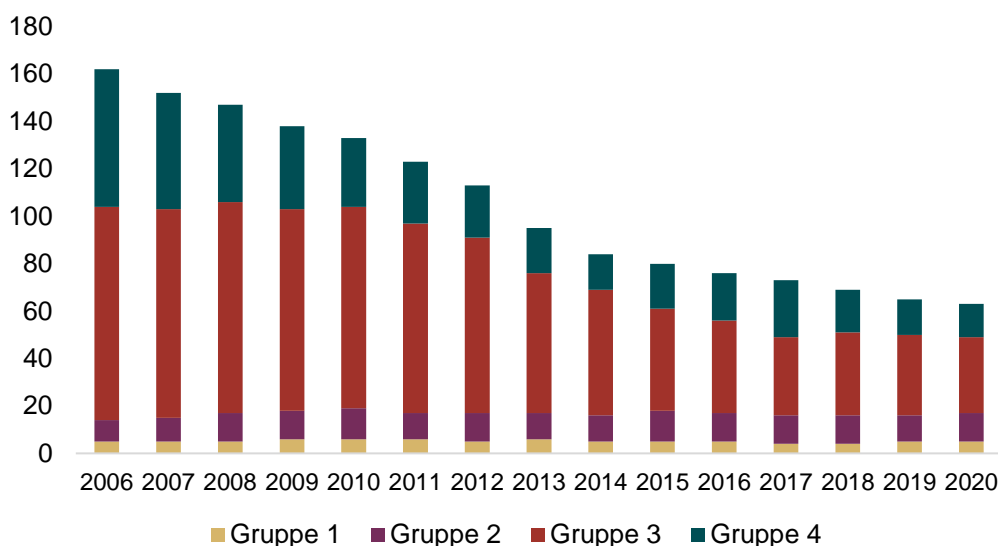
Konklusioner

- Antallet af pengeinstitutter er generelt stærkt faldende. I 1992 var der 210 danske pengeinstitutter. I 2019 var tallet faldet til 63.
- Siden 2013 er størstedelen (22 ud af 36) ophørte pengeinstitutter demokratiske. Denne udvikling peger på, at diversiteten blandt de danske pengeinstitutter falder.
- Det er ikke muligt at oprette nye andels- og sparekasser i Danmark.
- De udfordringer, der knytter sig til det demokratiske ejerskab af pengeinstituttet, beskrives af direktørerne i demokratiske pengeinstitutter under temaerne:
 - Øget regulering: Stigende kapitalkrav samt højere udgifter til personale og IT.
 - Adgang til kapital: Demokratiske pengeinstitutter har ikke samme adgang til risikovillig kapital på aktiemarkedet som øvrige pengeinstitutter.
 - Medlemsdemokrati: Manglende medlemsdeltagelse, herunder udfordringer med rekruttering af bestyrelsesmedlemmer.

Udvikling mod færre pengeinstitutter og en mindre divers banksektor

Der bliver færre og færre danske pengeinstitutter. I 1992 var der 210 danske pengeinstitutter. Lige før finanskrisen i 2007 var antallet faldet til 146, mens der i 2019 kun var 63 tilbage.³⁹ Som det fremgår af Figur 13, er det særligt de mindre pengeinstitutter, der har drejet nøglen om eller er blevet sammenlagt eller opkøbt af større pengeinstitutter.

Figur 13: Udvikling i antallet af danske pengeinstitutter 2006-2020 fordelt på størrelse

Kilde: Finanstilsynets data over pengeinstitutter fordelt efter størrelse.

Anm.: Gruppe 1 er pengeinstitutter, der fra 2006 til 2010 havde over 50 mia. kroner i arbejdende kapital, i 2011 til 2015 65 mia. kr., og i 2016 og frem har mere end 75 mia. kr. i arbejdende kapital. Gruppe 2 er pengeinstitutter, der fra 2006 til 2010 havde over 10 mia. kr. i arbejdende kapital, og i 2011 og frem havde mere end 12 mia. kr. i arbejdende kapital. Gruppe 3 er pengeinstitutter der fra 2006 til 2015 havde over 250 mio. kr. i arbejdende kapital, i 2015 og 2016 havde over 500 mio. kr. og i 2017 og frem har over 750 mio. kr. i arbejdende kapital. Gruppe 4 er pengeinstitutter der fra 2006 til 2015 havde over under 250 mio. kr. i arbejdende kapital, i 2015 og 2016 havde under 500 mio. kr. og i 2017 og frem har under 750 mio. kr. Færøske og grønlandske pengeinstitutter samt udenlandske filialer er udeladt.

En gennemgang af de ophørte pengeinstitutter siden 2013 viser også, at størstedelen (22 ud af 36) ophørte pengeinstitutter er demokratiske.⁴⁰ Denne udvikling peger på, at diversiteten blandt de danske pengeinstitutter falder. Samtidigt er det med Lov om Finansiell Virksomhed § 7 stk. 8 ikke længere muligt at oprette nye andels- og sparekasser, hvorfor der kun kan oprettes foreningsejede demokratiske pengeinstitutter. Som det fremgår af uddrag af Lov om Finansiell Virksomhed på side 30, skal man have en aktiekapital, på hvad der svarer til 5. mio. euro, for overhovedet at kunne søge om tilladelse til at udøve pengeinstitutvirksomhed. Det betyder, at der ikke er mulighed for at oprette nye andels- og sparekasser, da disse baserer sig på andels- eller garantkapital og ikke aktiekapital, som loven kræver.

Da den første andelskasse blev åbnet i 1915, gik fremvæksten af nye andelskasser ellers hurtigt. I 1922 blev organisationen Danske Andelskasser stiftet, og denne havde ved udgangen af 1922 hele

³⁹ Finans Danmark n.d.(b)

⁴⁰ Finans Danmark n.d.(a)

48 andelskasser som medlemmer.⁴¹ Knap 40 år senere i 1960 havde organisationen 58 medlemmer, mens Antallet i 2009 var faldet til 22 medlemmer.⁴² Med kun fire andelskasser tilbage i dag (se **Fejl! Henvisningskilde ikke fundet.**) og uden mulighed for at oprette nye, kan det derfor ligne et spørgsmål om tid, før andelskasserne i Danmark er et afsluttet kapitel, hvis ikke udviklingen vendes.

På Europæisk plan rådgiver det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU) lovgivere til at sikre en diversificeret europæisk banksektor, da de mener, at dette er en styrke for den finansielle stabilitet.⁴³ I udtalelsen 'En inklusiv og bæredygtig bankunion' udtrykker de derfor bekymring over, at der ikke tages højde for de forskellige typer af pengeinstitutter i reguleringen af den finansielle sektor i Europa, og skriver blandt andet: *"I nogle tilfælde er det de banker, der bidrog mindst til krisen i 2008, som er blevet hårdest ramt af de bestemmelser, der blev indført som reaktion på denne krise"*.⁴⁴ EØSU konkluderer derfor at *"[...] bankreglerne bør være endnu mere forholdsmæssige afhængigt af karakteren af de banker, der reguleres [...]"*.

Lov om Finansiell Virksomhed §7

Stk. 1: Virksomheder, der udøver virksomhed, som består i fra offentligheden at modtage indlån eller andre midler, der skal tilbagebetales samt i at yde lån for egen regning, dog ikke på grundlag af udstedelse af realkreditobligationer, jf. § 8, stk. 3, skal have tilladelse som pengeinstitut [...].

Stk. 8: En virksomhed, der søger om tilladelse efter stk. 1, skal have en aktiekapital, der mindst udgør et beløb svarende til 5 mio. euro.

⁴¹ I 1986 ændrede organisationen navn til Sammenslutningen Danske Andelskasser (Larsen 2009: 116)

⁴² Larsen 2009:116

⁴³ Det Europæiske og Sociale Udvalg 2020

⁴⁴ Det Europæiske og Sociale Udvalg 2020

Udfordringer for demokratiske pengeinstitutter

I surveyundersøgelsen (se s. 18) bad vi direktørerne i de demokratiske pengeinstitutter om at formulere, hvad de oplever som den største udfordring for deres pengeinstitut i relation deres demokratiske ejerskab og/eller styring. 12 af de 15 afgivne svar fremgår af Figur 14.

Figur 14: De største udfordringer for de demokratiske pengeinstitutter⁴⁵

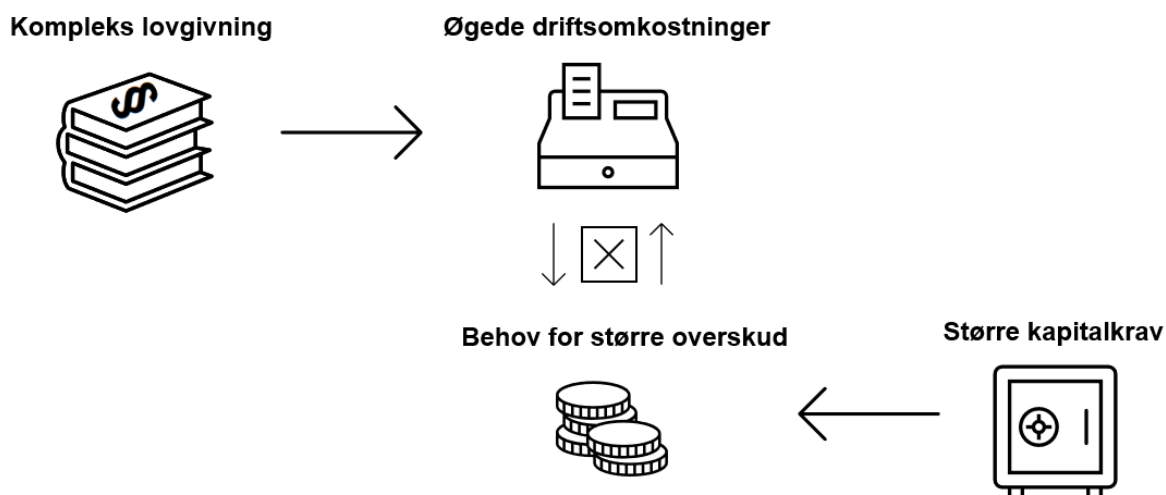
Kilde: Tænk tanken Demokratisk Erhverv pba. survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter
Spørgsmål: Hvad oplever du som den største udfordring for jeres pengeinstitut, der knytter sig til jeres demokratiske ejerskab og/eller styring?

⁴⁵ Øvrige udsagn som svar til survey-spørgsmålet: *Hvad oplever du som den største udfordring for jeres pengeinstitut, der knytter sig til jeres demokratiske ejerskab og/eller styring?* "Skabe lønsomhed", "Det er ikke en udfordring på nuværende tidspunkt", "Jeg oplever ikke umiddelbart nogle udfordringer af betydning".

Fem af udsagnene omhandler udfordringer ift. rammer, lovgivning og regulering. Det kan skyldes, at der løbende kommer nye krav til pengeinstitutterne, herunder højere kapitalkrav og mere komplekse regnskabsregler. I surveyen blev direktørerne spurgt til, om de mente, at stigende udgifter til hhv. personale og IT-systemer på grund af stigende regulatoriske krav udfordrer deres økonomiske holdbarhed. 14 ud af 16 direktører var enige eller meget enige i dette udsagn.⁴⁶ I forhold til personaleudgifter, kan det blandt andet skyldes, at lønsumsafgiften for finansielle virksomheder er blevet forhøjet de seneste år⁴⁷. Stigende lønsumsafgift kan ramme de demokratiske pengeinstitutter hårdere end andre, da de har flere ansatte pr. arbejdende kapital (se Tabel 2: **Nøgletal for hhv. demokratiske og øvrige pengeinstitutter**).

En anden årsag til at de regulatoriske krav udfordrer de demokratiske pengeinstitutters økonomiske holdbarhed kan være, at den komplekse lovgivning øger driftsomkostningerne til IT-systemer og højt specialiserede medarbejdere, mens de øgede kapitalkrav kun kan opfyldes gennem større overskud (Se Figur 15). Denne udfordring kan være særligt udtalt blandt de demokratiske pengeinstitutter, da de ikke har samme mulighed for at dække kapitalkravene gennem ekstern aktiekapital, uden at de går på kompromis med deres demokratiske styreform.

Figur 15: Krydspres mellem øgede omkostninger og behov for større overskud for at kunne dække kapitalkrav

Kilde: Tænkertanken Demokratisk Erhverv

Denne udfordring er tæt koblet til adgangen til kapital, som beskrevet i Figur 14. I rapporten fra Center for Corporate Governance om foreningsejede finansielle selskaber beskrives den manglende adgang til risikovillig kapital som en generel problemstilling for demokratiske og kooperative virksomheder.⁴⁸ I surveyen til direktørerne i de demokratiske virksomheder angiver 12 af de 16 respondenter dog, at de ikke på nuværende tidspunkt oplever, at mangel på risikovillig kapital

⁴⁶ Surveysspørgsmål: "Angiv i hvor høj grad du mener, at følgende udfordrer jeres økonomiske holdbarhed" Udsagn 1: "Stigende udgifter til personale på grund af stigende regulatoriske krav" (2 angav "Hverken enig eller uenig", 6 angav "Enig", 8 angav "Meget Enig")

Udsagn 2: "Stigende udgifter til IT-systemer på grund af stigende regulatoriske krav" (2 angav "Hverken enig eller uenig", 4 angav "Enig", 10 angav "Meget Enig")

⁴⁷ Skatteministeriet n.d.

⁴⁸ Center for Corporate Governance 2019

begrænser deres forretning. Samtidig angiver to respondenter, at de oplever mangel på risikovillig kapital som en udfordring.⁴⁹

Fem af udsagnene omhandler forskellige aspekter af medlemsdemokratiet, som også er kendte blandt andre demokratiske virksomheder. Det gælder blandt andet udfordringen med at balancere virksomheds- og foreningskulturen og at engagere sine medlemmer.⁵⁰ Der peges i to af udsagnene også på udfordringer med at sammensætte en bestyrelse med de nødvendige kompetencer, og krav fra finanstilsynet om egnethed (Fit & Proper-regler) benævnes i denne sammenhæng. Fit & Proper-reglerne kan potentielt skabe en demokratisk problemstilling, hvis de demokratiske pengeinstitutters medlemmer ikke har ret til at vælge de bestyrelsesmedlemmer, direktioner og nøglemedarbejdere, de har tillid til. I disse regler lægges der vægt på dokumentérbar erfaring og uddannelse, og levner således mindre plads til den demokratiske forsamlings vurdering af kandidaternes dømmekraft og evner. Fit and Proper reglerne kan derfor indskrænke rekrutteringsgrundlaget for de centrale poster i et pengeinstitut.

⁴⁹ Surveysspørgsmål: "Angiv i hvor høj grad du mener, at følgende begrænser jeres mulighed for at lave udlån: Manglende adgang til risikovillig kapital" (6 angav "Meget uenig", 6 angav "Uenig", 2 angav "Hverken enig eller uenig", 1 angav "Enig" og 1 angav "Meget enig").

⁵⁰ Se f.eks. Demokratisk Erhverv 2020

Metode

Definition af demokratiske pengeinstitutter

De demokratiske pengeinstitutter er fundet ved at gennemgå ejerskabet af de danske pengeinstitutter i CVR-registeret. I CVR-registeret er ejerne registrerede, hvis de ejer mindst 5 % af pengeinstituttet eller har stemmerettigheder. Ejerskabet er opgjort i intervaller, så hvis det ikke har været muligt at finde de eksakte ejerandele gennem andre kilder, antages det, at intervallets gennemsnit er andelen af ejerskabet. Hvis ejerskabet er angivet som "ingen reelle ejere", har vi undersøgt om vedtægterne for pengeinstituttet tilsiger, at indflydelsen ligger hos en demokratisk forsamling.

Denne publikation kortlægger kun pengeinstitutter, hvorfor realkreditinstitutter ikke indgår. Hvor boliglån i andre lande ofte foretages af pengeinstitutter, tages store dele af danske boliglån typisk i realkreditinstitutter, hvor Nykredits Realkredit (Totalkredit), der er demokratisk ejet, står for 43,4 % af realkreditudlånene.⁵¹ Kortlægningen af de demokratiske pengeinstitutters omfang afspejler derfor ikke fuldstændigt, hvor stor en rolle demokratiske aktører spiller som udlånere i Danmark.

Denne rapport benytter opgørelsen over Danmarks demokratiske virksomheder fra 2019 til at undersøge, om pengeinstituttets ejere er demokratiske. Flere pengeinstitutter ejes helt eller delvist af en eller flere demokratiske virksomheder, der ikke er 100 % ejet eller styret af en demokratisk forsamling. Et eksempel på dette er Vestjysk Bank, der er ejet af de demokratiske virksomheder: AP Pension (19,71 %), Arbejdernes Landsbank (32,44 %) og Nykredit Realkredit (13,97 %). Tilsammen har disse demokratiske virksomheder et ejerskab af Vestjysk Bank på 66,12 %. Majoriteten af ejerskabet kan dermed ledes tilbage til demokratiske forsamlinger. Det skal dog bemærkes at de demokratiske forsamlinger er flere led fra den økonomiske aktivitet, de har ejerskab i i Vestjysk Bank, end de er fra den økonomiske aktivitet i ejervirksomhederne.

Survey til direktører i demokratiske pengeinstitutter

D. 19. oktober 2020 udsendtes en elektronisk survey til direktører i de identificerede demokratiske pengeinstitutter. Indsamlingen af svar forløb frem til d. 3. november 2020. Spørgsmålene omhandlede betydningen af deres demokratiske ejerskab og mulige udfordringer, der kan knytte sig hertil. For at direktørerne kunne svare frit på spørgsmålene uden at bekymre sig om omdømmekonsekvenser, er besvarelsene anonymiseret. Da spørgsmålene i surveyen er holdningsbaserede, har vi gjort det muligt at undlade at besvare eller svare "ved ikke". Dette fremgik af følgende introduktion til surveyen:

"I Tænketaenken Demokratisk Erhverv, er vi i gang med at udarbejde en publikation om de pengeinstitutter, hvis ejerskab og/eller styring kan ledes tilbage til en demokratisk forsamling. Dette gælder sparekasser og andelskasser, men også foreningsejede banker, hvor majoriteten af ejerskabet ligger hos demokratiske organisationer, foreninger eller virksomheder.

Da jeres pengeinstitut indgår i kategorien 'demokratiske pengeinstitutter', vil vi bede dig om at bruge 10 minutter på at besvare denne survey.

Besvarelsene vil blandt andet blive brugt til at kvalificere de udfordringer som projektets samarbejdspartnere, Andelskasserne Merkur og Fælleskassen, har peget på. Besvarelsene vil blive behandlet fortroligt og ved offentliggørelse af resultater vil besvarelsene være anonymiseret. Vi beder dig dog om at opgive navnet på pengeinstituttet, så du ikke får remindere, når du har svaret på surveyen.

⁵¹ Nykredit n.d.

De fleste spørgsmål er holdningsbaserede, og det er derfor muligt at undlade at svare, hvis du ikke har en holdning til spørgsmålet.

Hvis du har spørgsmål til undersøgelsen, er du velkommen til at kontakte analysekonsulent Lillian Ebsen (lillian@demokratiskerhverv.dk, tlf. 26 20 73 71).

Mange tak for din tid!"

Da flere pengeinstitutter valgte at opgive navnet på pengeinstituttet, er vi i Tænk tanken bekendt med, hvem der har givet hvilke besvarelser, men for at beskytte respondenternes anonymitet videregives disse informationer ikke til andre parter.

Omfanget af den demokratiske banksektor

Her beskrives de fire forskellige datasæt, der i denne undersøgelse benyttes til at belyse de demokratiske pengeinstitutter i Danmark.

Finanstilsynets gruppeopdeling

Finanstilsynet gruppeopdel en gang om året pengeinstitutter i Danmark, baseret på deres arbejdende kapital og nationale tilhørsforhold. Denne undersøgelse tager udgangspunkt i gruppeopdelingen 2020. Gruppeopdelingen 2020 er opgjort i 3. kvartal 2019. Denne opdeling er som følger:

- Gruppe 1 er danske pengeinstitutter, der har 75 milliarder kr., eller mere, arbejdende kapital.
- Gruppe 2 er danske pengeinstitutter, der har 12 milliarder kr., eller mere, arbejdende kapital, men under 75 milliarder kr.
- Gruppe 3 er danske pengeinstitutter, der har 750 millioner kr., eller mere, arbejdende kapital, men under 12 milliarder kr.
- Gruppe 4 er danske pengeinstitutter, der har under 750 millioner kr. arbejdende kapital.

Derudover er der to grupper som der grundet manglende data, ikke kigges på i denne undersøgelse:

- Gruppe 5 er filialer af udenlandske pengeinstitutter i Danmark.
- Gruppe 6 er pengeinstitutter på Færøerne.

Finanstilsynets regnskabsdata for pengeinstitutter

Finanstilsynet udgiver årligt regnskabsdata for hvert pengeinstitut i gruppe 1, 2, 3 og 4. Dette kan findes på Finanstilsynets hjemmeside. Datasættet kan benyttes til at konstruere den arbejdende kapital ud fra følgende definition fra bekendtgørelse nr. 295 af 27/03/2014 om *opgørelse af risikoeksponeringer, kapitalgrundlag og solvensbehov*. Ifølge bekendtgørelsen defineres arbejds kapital som følger:

"summen af indlån, udstedte obligationer m.v., efterstillet kapital og egenkapital."⁵²

⁵² Erhvervsministeriet 2010

Finans Danmarks historik over navneændringer, fusioner, opkøb, etablering og lukning af banker i Danmark

Der er sket ændringer i antallet af pengeinstitutter efter Finanstilsynets regnskabsdata fra 2019 og størrelsesgrupperingen 2020, der er opgjort i 3. kvartal 2019. På Finans Danmarks hjemmeside fremgår alle navneændringer, opkøb, etableringer og lukninger af pengeinstitutter i Danmark, der bygger på oplysninger fra CVR-registeret.⁵³ I Finanstilsynets regnskabsdata fra 2019 indgår følgende pengeinstitutter, der ikke længere er fungerende:

- Andelskasse Oikos (Sammenlagt med Faster Andelskasse)
- Dronninglund Sparekasse (Fusion med Sparekassen Vendsyssel)
- Langå Sparekasse (Fusion med Sparekassen Djursland)
- Sparekassen Den Lille Bikube (Sammenlægning med Sparekassen Kronjylland)
- Østervrå Andelskasse (Under lukning)
- Salling Bank (Fusioneret med Sparekassen Vendsyssel)
- Alm. Brand Bank (Opkøbt af Sydbank)

For at give et billede af andelen af de eksisterende demokratiske pengeinstitutters arbejdende kapital, er Østervrå Andelskasse udeladt fra datasættet. Herudover er den arbejdende kapital i de fusionerede, sammenlagte og opkøbte pengeinstitutter flyttet til det fortsættende pengeinstitut i databehandlingen.

Ligeledes er antal ansatte og årsværk for de fusionerede, sammenlagte og opkøbte pengeinstitutter flyttet til det fortsættende pengeinstitut.

Opgørelse over danske demokratiske pengeinstitutter

Tænk tanken Demokratisk Erhverv har i 2020 kortlagt Danmarks demokratiske pengeinstitutter. Opgørelsen går ikke tilbage i tiden, og er gældende ultimo november 2020.

Antal ansatte og årsværk i april 2020, hentet fra CVR-registret.

CVR-registret opgør fra og med januar 2020 både antal ansatte lønmodtagere og antal årsværk for lønmodtagere i alle virksomheder i Danmark. Data for april 2020 bruges i denne undersøgelse.

Forbehold

Et væsentligt forbehold i denne undersøgelse er, at Nordea er et finsk pengeinstitut, hvorfor Finanstilsynet ikke offentliggør regnskabsdata for instituttet. Nordea indgår altså ikke i optællingen af danske pengeinstitutter, i opgørelsen af arbejdende kapital eller i opgørelsen af antal ansatte og årsværk.

Det skal dog nævnes, at "Nordea Danmark, Filial af Nordea Bank Abp, Finland", i CVR-registret er opgjort til at have 9099 ansatte og 7644 årsværk i april 2020, og således er det pengeinstitut der har næstflest ansatte og årsværk i Danmark i april 2020.

⁵³ Finans Danmark n.d.(a)

Litteratur

- Andelskassen Fælleskassen. 2020. "Årsrapport 2019." https://www.faelleskassen.dk/FK_aarsrapport_2019.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Andelskassen Fælleskassen. N.d. "Om Fælleskassen." *Hjemmeside*. <https://www.faelleskassen.dk/om-faelleskassen/> (Besøgt d. 20. november 2020).
- Arbejdernes Landsbank. 2019. "Vedtægter for Aktieselskabet Arbejdernes Landsbank." <https://www.al-bank.dk/handlers/documentarchive.ashx?id=227> (Besøgt d. 27. november 2020)
- Arbejdernes Landsbank. 2020. "Årsrapport 2019." https://www.al-bank.dk/media/132453/al_aarsrapport_dk_2019.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Arbejdernes Landsbank. N.d. "Sponsorater". *Hjemmeside*. <https://www.al-bank.dk/om-banken/sponsorater> (Besøgt d. 27. november 2020)
- Bjørn, Claus. 1999. *Fortid Og Fremtid: Danske Andelsselskaber 100 År 1899-1999*. Danske Andelsselskaber.
- Borbjerg Sparekasse. 2020. "Årsrapport 2019". https://www.borbjergsparekasse.dk/media/%C3%85rsrapport_2019.pdf (Besøgt d. 27. november 2020)
- Broager Sparekasse. 2020. "Årsrapport 2019". https://www.broagersparekasse.dk/-/media/broagersparekasse/dokumenter/regnskaber/broagersparekasse_rsrapport2019_web.pdf (Besøgt d. 27. november 2020)
- Center for Corporate Governance. 2019. *Selskabsledelse i Foreningsejede Selskaber*. https://research.cbs.dk/files/60094797/Selskabsledelse_i_foreningsejede_finansielle_selskaber_2019.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Den Jyske Sparekasse 2020: "Fusion". *Hjemmeside*. <https://www.djs.dk/fusion/>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg. 2020. "En Inklusiv Og Bæredygtig Bankunion." <https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EEESC-2020-00995-00-00-AC-TRA-DA.docx/content>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Erhvervsministeriet. 2014. *Bekendtgørelse Om Opgørelse Af Risikoeksponering, Kapitalgrundlag Og Solvensbehov*. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2014/295>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Fanø Sparekasse. N.d. "Sponsorater". *Hjemmeside*. <https://www.fanoespk.dk/sponsorater>. (Besøgt d. 27. November 2020)
- Faster Andelskasse. 2019. "Vedtægter." <https://www.faster.dk/media/1526/20191219-vedtaegter-logo.pdf>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Faster Andelskasse. N.d. "Fasters Værdier." *Hjemmeside*. <https://www.faster.dk/om-os/hvem-er-vi/fasters-vaerdier/> (Besøgt d. 20. november 2020)
- Ferri, G., P Kalmi, and E. Kerola. 2014. "Does Bank Ownership Affect Lending Behavior? Evidence from the Euro Area." *Journal of Banking & Finance* 48: 194–209.
- Finans Danmark 2019: *Finanssektorens rolle i den bæredygtige omstilling. Forum for Bæredygtig Finans Anbefalinger til Finans Danmark*. <https://www.epaper.dk/finansdanmark/forum-for-b%C3%A6redygtig->

finans-20-anbefalinger-til-finans-danmark/ (Besøgt d. 27. november 2020)

Finans Danmark. N.d.(a). "Banker Gennem Tiderne." *Hjemmeside*. <https://finansdanmark.dk/toerretal/institutter-filialer-ansatte/banker-gennem-tiderne/> (Besøgt d. 27. november 2020).

Finans Danmark. N.d.(b). "Institutter, Filialer & Ansatte." *Hjemmeside*. <https://finansdanmark.dk/toerretal/institutter-filialer-ansatte/> (Besøgt d. 27. november 2020).

Folkesparekassen. 2017. "Vedtægter." <https://folkesparekassen.dk/media/Vedtægter.pdf>. (Besøgt d. 27. november 2020)

Folkesparekassen. N.d.(a). "Nyheder." *Hjemmeside*. <https://folkesparekassen.dk/om-os/nyheder/folkesparekassen-planter-1000-tr%C3%A6er-> (Besøgt d. 27. november 2020)

Folkesparekassen. N.d.(b). "Verdensmålsån." *Hjemmeside*. <https://folkesparekassen.dk/verdensmaal/verdensmaalslaan> (Besøgt d. 27. november 2020).

Forenet Kredit. 2019. "Vedtægter for Forenet Kredit." https://forenetkredit.dk/wp-content/uploads/2019/11/FK_Vedtægter-pr-19-sept-2019_A4_FINAL-hjemmeside.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)

Frørup Andelskasse. N.d. "Vedtægter for Frørup Andelskasse." <https://www.froerupandelskasse.dk/om-os/om-frorup-andelskasse/vedtaegter/>. (Besøgt d. 27. november 2020)

Frøslev-Møllerup Sparekasse. N.d. "Sponsorstøtte". *Hjemmeside*. <https://www.fmspks.dk/sparekassen/sponsorstoette/>. (Besøgt d. 27. november 2020)

Frøs Sparekasse. 2020. "Årsrapport 2019 - 148. regnskabsår". https://froes.dk/matrix/uploads/2020/03/%C3%85rsrapport2020_hjemmeside.pdf (Besøgt d. 27. november 2020)

Groeneveld, Hans. 2017. TIAS. Shool for business and society *Snapshot of European Co-Operative Banking 2017*. https://v3.globalcube.net/clients/eacb/content/medias/publications/annual_reports/final_20170130_def_document_h__groeneveld.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)

Hansen, Per H. 2001. *Da Sparekasserne Mistede Deres Uskyld*. Odense Universitetsforlag.

Hesse, H., and M. Cihák. 2007. International Monetary Fond Working Paper 07/2 *Cooperative Banks and Financial Stability*.

Hvidbjerg Bank. 2020. "Vedtægter for Hvidbjerg Bank A/S". <https://ml-eu.globenewswire.com/Resource/Download/e97ba990-2adf-4fe9-b1c8-26c13745ccf6> (Besøgt d. 16. december 2020)

Jyllands-Posten. 2020. "Demokratiet har penge i banken." Kronik af Thomas Poulsen d. 29. november 2020. <https://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE12588372/demokratiet-har-penge-i-banken/> (besøgt d. 6. januar 2021)

Klim Sparekasse n.d. "Sponsorater". *Hjemmeside*. <https://www.klimsparekasse.dk/om-os/sponsorater/>. (Besøgt d. 27. november 2020)

Lægernes Bank. 2020. "Årsrapport 2019." <https://www.lpb.dk/Om-os/Rapporter-og-noegletal/Rapporter/Rapporter-for-Laegernes-Bank>. (Besøgt d. 27. november 2020)

- Lån & Spar. Nd. "Lån & Spar Fond" <https://www.lsb.dk/site/fond> (Besøgt d. 27. november 2020)
- Lån & Spar Bank. 2020. "Årsrapport 2019." <https://www.lsb.dk/-/media/lsb/pdf/presse-ir/fondsboersmeddelser/2020/2020-02-06-aarsrapport-2019.pdf>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Larsen, Poul. 2009. *Et Spørgsmål Om Tillid*. Skandinavisk Data Center.
- Lundkvist, Anders. 2017. *Dansk Kapitalisme - Gennembrud, Storhed Og Stagnation*. Forlaget Hovedland.
- Meriläinen, Jari-Mikko. 2016. "Lending Growth during the Financial Crisis and the Sovereign Debt Crisis: The Role of Bank Ownership Type." *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money* 41: 168–82.
- Merkur Andelskasse. 2020a. "Årsrapport 2019." https://merkur.dk/media/zy3k4vgk/merkur_a-rsrapport2019_web_270320_endelig-version.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Merkur Andelskasse. 2020b. "Vedtægter." <https://merkur.dk/media/ldvdykon/merkurs-vedtaegter-2020.pdf>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Merkur Andelskasse. N.d. "Impact Investeringer." *Hjemmeside*. <https://merkur.dk/privat/produkter/investeringer/impact-investeringer/> (Besøgt d. 20. november 2020).
- Merkur Fonden. N.d. "Merkur Fonden." *hjemmeside*. <https://merkurfonden.dk/> (Besøgt d. 20 november 2020).
- Middelfart Sparekasse. 2020. "Vedtæger." https://midspar.dk/wp-content/uploads/27.02.2020_Vedtægter-2020.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Middelfart Sparekasse. N.d. "Samfundsansvar og strategi". *Hjemmeside*. <https://midspar.dk/om-middelfart-sparekasse/samfundsansvar-og-strategi/>. (Besøgt d. 27. November 2020)
- Møns Bank. 2019. "Vedtægter for Møns Bank A/S". *Hjemmeside*. <https://ml-eu.globenewswire.com/Resource/Download/c95a6cac-ce7e-4309-8246-f101528e2fa7> (Besøgt d. 3. februar 2021)
- Nykredit-koncernen. 2020. "Årsrapport 2019." <https://ml-eu.globenewswire.com/Resource/Download/234e05de-7bd9-49c6-b346-af44a3cc02b2>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Nykredits Fond n.d. "Nykredits Fond". <https://www.nykreditsfond.dk/> (Besøgt d. 27. november 2020)
- Ory, J. N., and Y. Lemzeri. 2007. "An Appraisal of Cooperative Banks versus PLC Banks Efficiency: A Focus on the French Situation and a European Perspective." *International Workshop on Cooperative Banking*.
- PenSam Holding A/S. 2020. "Årsrapport 2019." https://www.pensam.dk/-/media/pdf-filer/om-pensam/aarsrapporter/psh_regnskab_2019_27022020.pdf?la=da-dk. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Rise Flemløse Sparekasse. 2020. "Årsrapport 2019." https://www.sparekassen.dk/media/Årsrapport_2019.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Rønde Sparekasse. N.d. "Erhverv". *Hjemmeside*. <https://www.roendespar.dk/erhverv>. (Besøgt d. 27. november 2020)

- Skatteministeriet. nd. "Lønsumsafgiftsloven" <https://www.skm.dk/skattetal/satser/satser-og-beloebsgraenser-i-lovgivningen/loensumafgiftsloven> (Besøgt d. 10. december 2020)
- Sparekassen Balling. 2020. "Årsrapport 2019". https://www.sparekassenballing.dk/-/media/balling/pdf/regnskaber/2019/sparekassen_balling_aarsrapport_2019.pdf. (Besøgt d. 27. November 2020)
- Sparekassen Bredebro. N.d. "Sponsorater". *Hjemmeside*.
<https://www.sparbredebro.dk/foreninger/sponsorater/>. (Besøgt d. 27. November 2020)
- Sparekassen Djursland. N.d. "Sponsorstøtte". *Hjemmeside*.
<https://www.spardjurs.dk/Om-Os/Sponsorst%C3%B8tte> (Besøgt d. 27. november 2020)
- Sparekassen for Nørre Nebel og Omegn. N.d. "Sponsorstøtte". *Hjemmeside*.
<https://sparnebel.dk/Om-os/Sponsorst%C3%B8tte>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Sparekassen Kronjylland. N.d. "Sparekassen Kronjyllands Gavefond" *Hjemmeside*.
<https://www.sparkron.dk/om-sparekassen/om-os/formaal-og-vaerdier/gavefonden>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Sparekassen Thy. 2020. "Årsrapport 2019". https://www.sparthy.dk/images/stories/700/PDF-filer/Regnskaber/Regnskab_2019.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Sparekassen Vendsyssel. 2020. "Årsrapport 2019". <https://www.sparv.dk/-/media/sparekassenvendsyssel/pdf/regnskaber/aarsregnskaber/aarsrapport-2019.pdf> (besøgt d. 27. november 2020)
- Stadil Sparekasse. N.d. "Sparekassen har 150 års jubilæum". *Hjemmeside*.
<https://stadil-sparekasse.dk/sparekassen-har-150-aars-jubilaeum/>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Statistikbanken. 2018. "FORMUE3." <https://www.statistikbanken.dk/FORMUE3>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Svendsen, Søren Vincents & Levorsen, Siv. 2019. "Gennemgang Af Litteratur Og Studier." In *Selskabsledelse i Foreningsejede Finansielle Selskaber*, Center for Coporate Governacne. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Sønderhå-Hørsted Sparekasse 2020: "Sponsorat til Sønderhå KFUM & K's Idræt". *Hjemmeside*.
<https://sdrhaa.dk/nyheder/sponsorat-til-s%C3%B8nderh%C3%A5-kfum-ks-idr%C3%A6t>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Tænk tanken Demokratisk Erhverv. 2019. *Danmarks Demokratiske Virksomheder*. København.
<https://demokratiskerhverv.dk/wp-content/uploads/2019/03/Danmarks-Demokratiske-Virksomheder.pdf>. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Tænk tanken Demokratisk Erhverv 2020. *Medlemsdemokrati i Demokratiske Virksomheder*.
https://demokratiskerhverv.dk/wp-content/uploads/2020/07/Medlemsdemokrati_Rapport_DE_2020.pdf. (Besøgt d. 27. november 2020)
- Vestjysk Bank. 2020. "Årsrapport 2019." <https://ml-eu.globenewswire.com/Resource/Download/1aaaae087->

d7f5-49da-b8b3-60c4d5d6ecb2. (Besøgt d. 27. november 2020)

Voxmeter. 2020. "Kan Man Stole På Bankerne?". *Hjemmeside*. <https://voxmeter.dk/vi-forvalter-din-oekonomi-stol-trygt-paa-os/>. (Besøgt d. 27. november 2020)